

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ
СТУСА

НОВАК ВАЛЕНТИНА ВІКТОРІВНА

Допускається до захисту:
т.в.о. завідувача кафедри
міжнародних економічних відносин,
кондидат економічних наук, доцент
Марія ШКУРАТ
« _____ » _____ 2024 р.

**Міждержавні міграційні зв'язки України: проблеми та тенденції
розвитку**

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
Освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»

Кваліфікаційна (магістерська) робота

Науковий керівник:
Юлія ЩУК, доцент кафедри
міжнародних економічних відносин,
доктор PhD, доцент

_____
підпис

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали / за шкалою ЄКТС / за національною шкалою)
Голова ЕК: _____
(підпис)

АНОТАЦІЯ

Новак В. В. Міждержавні міграційні зв'язки України: проблеми та тенденції розвитку. Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини. Освітня програма «Міжнародні економічні відносини». Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2024.

У роботі розглянуто теоретичні засади міжнародних міграційних процесів. Проведено діагностику міжнародних міграційних процесів та визначено напрями вдосконалення міжнародної міграційної політики України.

Основними науковими результатами дослідження є визначені тенденції світових та вітчизняних міграційних процесів; розроблені рекомендації щодо вдосконалення міграційної політики України з урахуванням досвіду країн Європейського Союзу та обґрунтовані результати моделювання та прогнозування ВВП під впливом міграційних процесів.

Ключові слова: міграція, міжнародна міграція, міграційна політика, біженці, сальдо міграції, перекази.

69 с., 12 табл., 32 рис., дод. 3, бібліограф.: 55 найм.

Novak V. V. Interstate migration relations of Ukraine: problems and development trends. Specialty 292 International Economic Relations. Educational Program «International Economic Relations». Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2024.

The paper examines the theoretical foundations of international migration processes. The diagnosis of international migration processes was carried out and the directions for improvement of the international migration policy of Ukraine were determined.

The main scientific results of the research are the determined trends of global and domestic migration processes; developed recommendations for improving the migration policy of Ukraine, taking into account the experience of the countries of the European Union, and substantiated results of modeling and forecasting GDP under the influence of migration processes.

Key words: migration, international migration, migration policy, refugees, migration balance, remittances.

69 p., 12 tabl., 32 fig., 3 applications, bibliography: 55 items.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	8
1.1 Економічна сутність міжнародної міграції в сучасних умовах	8
1.2 Основні теорії міжнародної міграції у сучасному економічному просторі	13
1.3 Класифікація міжнародних міграційних процесів	16
РОЗДІЛ 2 ДІАГНОСТИКА МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	22
2.1 Тенденції розвитку глобальних міграційних процесів	22
2.2 Емпіричне дослідження міжнародних міграційних процесів в Україні	33
2.3 Порівняльний аналіз міграційної політики України та країн Європейського Союзу	38
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	49
3.1 Моделювання впливу трудової міграції на основні показники економічного розвитку України	49
3.2 Шляхи вдосконалення міграційної політики в Україні з урахуванням міжнародного досвіду	60
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
ДОДАТКИ	77

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ЄС – Європейський союз

ВВП – валовий внутрішній продукт

ПІ – прямі іноземні інвестиції

ОДР – офіційна допомога з метою розвитку

АТР – Азіатсько-Тихоокеанський регіон

НБУ – Національний банк України

ЄММ – Європейська міграційна мережа

ТРЕВІ (TREEVI) – Terrorisme, Radicalisme, Extremisme et Violence
Internationale)

ВСТУП

Актуальність теми. Вивчення проблеми міграції є вкрай важливим напрямом у економічній науці. Існуючі тенденції та структурні зміни мають драматичний вплив на політичну, соціальну та економічну ситуацію у світі та в окремих країнах, а мільйони людей стають вимушеними мігрантами.

Міграція коригує життя місцевого населення і впливає на політичні процеси, що відбуваються в суверенних державах. Зростаюча мобільність населення в пошуках кращих умов життя значно підвищила важливість вивчення факторів добровільної, трудової та вимушеної міграції в контексті світової економіки та міжнародних відносин. В епоху глобалізації та посилення міграційних процесів зростає потреба у кількісному та якісному вимірюванні міграційних процесів для розробки заходів соціальної політики, посилення та вдосконалення регуляторних заходів та спільних зусиль країн щодо запобігання та зменшення негативних наслідків міграційних процесів.

Актуальність цього дослідження визначається також тим, що процеси вимушеної та економічної міграції триватимуть і надалі. Це пов'язано з триваючими конфліктами в одних регіонах та розвитком факторів, що спричиняють економічну міграцію в інших країнах, таких як демографія та бідність. Насправді, вимушена міграція через політичні події або стихійні лиха становить лише невелику частку від загальної міграції. Економічна та соціальна міграція, зумовлена бажанням покращити рівень життя, є реальністю, яка має тенденцію зберігатися зараз і в майбутньому, а в Україні характеризується зростанням рівня вимушеної міграції через військове вторгнення в Україну РФ.

Метою кваліфікаційної роботи є розвиток теоретико-методичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо міждержавних міграційних зв'язків України.

Для досягнення мети були поставлені та вирішені такі **завдання**:

– дослідити економічний зміст та теоретичні концепції міжнародної

міграції;

- визначити класифікацію міжнародних міграційних процесів;
- сформулювати тенденції розвитку глобальних міграційних процесів;
- проаналізувати сучасний стан міжнародних міграційних процесів в

Україні;

- визначити тенденції розвитку глобальних міграційних процесів;
- емпірично дослідити міжнародні міграційні процесив Україні;
- здійснити порівняльний аналіз міграційної політики України та країн

Європейського Союзу;

- провести моделювання впливу трудової міграції на основні показники економічного розвитку України;
- розробити рекомендації вдосконалення міграційної політики в Україні з урахуванням міжнародного досвіду.

Об'єктом дослідження є міждержавні міграційні зв'язки України.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних і прикладних засад формування і імплементації інструментарію розвитку міжнародної міграції.

Теоретико-методологічною базою кваліфікаційної роботи є наукові розробки українських та зарубіжних вчених із проблем міжнародної міграції.

Інформаційною базою дослідження є законодавчо-нормативні акти України, статистичні та аналітичні матеріали Державної служби статистики України.

В процесі проведення дослідження використовувались **методи**: абстрактно-логічний – при дослідженні сутності різноманітних категорій і понять міграції, міграційних процесів; абстрагування і угруповання (для розробки класифікації міграційних потоків); порівняльно-економічний – при аналізі вітчизняного та світового досвіду державного регулювання міграції; статистичний та економічний аналіз – для опрацювання масиву статистичних та емпіричних даних; для оцінки стану і аналізу міграційних процесів в умовах глобалізації; графічний для наочної ілюстрації досліджуваних явищ та процесів;

економіко-математичний аналіз – для обґрунтування методичних підходів до прогнозування ВВП.

Теоретичне та практичне значення мають запропоновані рекомендації щодо вдосконалення міграційної політики України з урахуванням досвіду країн Європейського Союзу, а також моделювання та прогнозування ВВП під впливом міграційних процесів.

Наукові результати дослідження полягають у:

1. Визначенні тенденцій світових та вітчизняних міграційних процесів.
2. Розробці рекомендацій щодо вдосконалення міграційної політики України з урахуванням досвіду країн Європейського Союзу.
3. Обґрунтуванні результатів щодо моделювання та прогнозування ВВП під впливом міграційних процесів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки, викладені у кваліфікаційній роботі апробовані на міжнародній науково-практичній конференції.

Кваліфікаційна магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, додатків, списку використаних джерел із 55 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 69 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

1.1 Економічна сутність міжнародної міграції в сучасних умовах

В умовах становлення міжнародного ринку праці міграція стає все більш поширеним явищем у житті кожного пересічного громадянина. Глобалізація більшою чи меншою мірою впливає на соціально-економічне середовище кожної країни через фінансові ринки та зміцнення транснаціональних корпорацій [1].

Сучасний глобальний ринок праці, як невід’ємна частина ринку праці, характеризується трьома основними моделями трудових відносин: європейською, англосаксонською та китайською (рис. 1.1). Вони відображають характер соціально-трудова відносин у різних країнах світу.

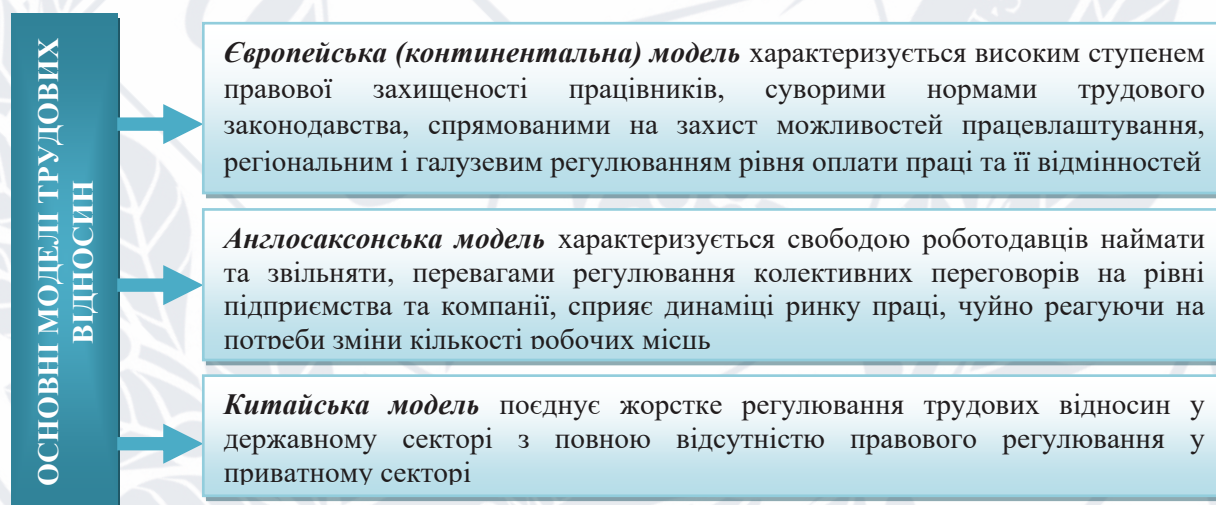

Рисунок 1.1 – Основні моделі трудових відносин

Джерело: побудовано автором на основі [2]

Ці моделі значною мірою відображають умови ринку праці в різних частинах світу, а їх відмінності визначають масштаб і легітимність процесу міграції.

Міграція як явище виникло та розвивалося одночасно з розвитком людської цивілізації. Але протягом останніх років міграційні переміщення у

сучасному світі набувають значних масштабів, що, безумовно, є однією з ознак його глобалізації.

Дослідження тематики вимагає глибокого розуміння феномену міграції, її генези, закономірностей та результатів.

Термін «міграція» походить від латинського слова *migratio*, що у перекладі означає переміщення, переселення. Мігрант – особа, яка здійснює міграцію.

Науковці різновекторно трактують дефініцію «міграція», в табл. 1.1 наведені результати узагальнення наукових підходів до визначення окресленого поняття.

Таблиця 1.1 – Наукові підходи до визначення сутності міграції

Автор	Характеристика
1	2
Кваша О.С. [3, с. 237]	переміщення особи, що супроводжується перетинанням державного кордону (зовнішня міграція) або меж адміністративно-територіальних одиниць держави (внутрішня міграція)
Лагуніна О. [4, с. 8]	процес організованого або стихійного переміщення населення з однієї країни в іншу на термін більше року, обумовлене характером розвитку продуктивних сил та виробничих відносин, дією економічних законів
Малиха М.І. [5, с. 17]	процес пересування або через міжнародний кордон, або всередині країни, що охоплює будь-який тип переміщення людей, незалежно від причин
Танчин І.З. [6, с. 39]	процес зміни постійного місця проживання індивідів чи соціальних груп: переміщення в інший регіон країни або в іншу країну. Міграцією є також переїзд для проживання із села в місто і — навпаки
Соціологічний словник [7]	географічний рух індивідів або груп індивідів, тобто мобільність людей у вузчому або ширшому географічному просторі
Т. Драгунова [8]	переміщення людей між населеними пунктами, регіонами, країнами, зумовлене економічними, політичними, етнічними та релігійними чинниками і пов'язане зі зміною на різні терміни місця проживання
О. Ровенчак [9]	перетин адміністративного кордону, добровільний чи примусовий просторовий рух осіб чи груп осіб від місця (країни) виїзду до місця (країни) в'їзду за наявності або без неї законних підстав на певний період часу або назавжди, що може вести за собою зміну постійного місця проживання; цей рух включає в себе еміграцію та імміграцію
Глосарій міграції [10, с. 62]	переміщення економічних мігрантів та осіб, які переміщуються з іншими цілями, включаючи возз'єднання сім'ї, а також переміщення біженців та шукачів притулку
Ю. Римаренко [11]	переміщення людей (мігрантів) через кордони тих або інших територій зі зміною місця проживання назавжди або на тривалий час. Оскільки міграція населення складається з міграційних потоків, поняття міграції застосовують і в множині – міграції

Продовження таблиці 1.1

1	2
В. Шелюк [12]	поняття, яке відображає соціально-економічні і демографічні процеси, сукупність переміщень, які здійснюються людьми між країнами, регіонами однієї країни, різного виду поселеннями та інші види переміщень

Джерело: складено автором на основі даних [2-12]

Оскільки немає чіткого єдиного визначення «міграції», дане визначення потребує систематизації. Відмінність поглядів науковців та практиків щодо трактування сутності даного поняття потребує окремого наукового дослідження. На нашу думку, найповнішим є визначення міграції, що було сформовано О. Лагуніною [4], адже в даному визначенні чітко вказані причини міграції та воно корелює з необхідною умовою ООН щодо ідентифікації статусу мігранта.

Отже, дослідивши наведені визначення у табл. 1.1, можна виділити кілька підходів до трактування терміну «міжнародна міграція», залежно від акценту та рівня аналізу:

1. **Демографічний підхід:** міжнародна міграція розглядається як переміщення населення з однієї країни до іншої, що впливає на демографічні показники обох країн, такі як населення, народжуваність, смертність та вікова структура.

2. **Економічний підхід:** міжнародна міграція розглядається як переміщення робочої сили з однієї країни до іншої у пошуках роботи та кращих економічних можливостей. Цей підхід приділяє особливу увагу впливу міграції на економіку та розвиток країни, такі як внесок мігрантів в економіку, надсилання грошових переказів тощо.

3. **Соціологічний підхід:** міжнародна міграція розглядається як соціальне явище, яке пов'язане зі зміною соціального статусу, культурними зв'язками, формуванням транснаціональних спільнот та впливом на міжкультурні відносини та інтеграцію.

4. **Політичний підхід:** міжнародна міграція розглядається у контексті

політичних відносин між країнами, імміграційною політикою, законодавством та управлінням міграцією. Цей підхід наголошує на зовнішніх чинниках, що визначають міграцію, такі як війни, конфлікти, політичні зміни.

5. Глобальний підхід: міжнародна міграція розглядається у контексті глобальних процесів, таких як глобалізація, розвиток інформаційних та комунікаційних технологій, світова економіка та посилення культурних зв'язків між країнами.

Ці підходи можуть бути комбіновані та доповнені іншими аспектами, щоб розвинути повніше розуміння міжнародної міграції. Міжнародна міграція населення – процес переселення населення з одних держав до інших з метою придбання постійного чи тимчасового місця проживання. Відповідно до критеріїв ООН, міграція вважається міжнародною, якщо термін перебування мігранта там перевищує 1 рік. У формуванні міграційних потоків бере участь широкий спектр різних соціально-економічних, демографічних, природно-географічних, етнополітичних, екологічних та інших факторів, що впливають на міграційний рух населення (рис. 1.1).

Рисунок 1.1 – Детермінанти міжнародної міграції

Джерело: побудовано автором

Виділяють такі причини міграції (рис. 1.2)

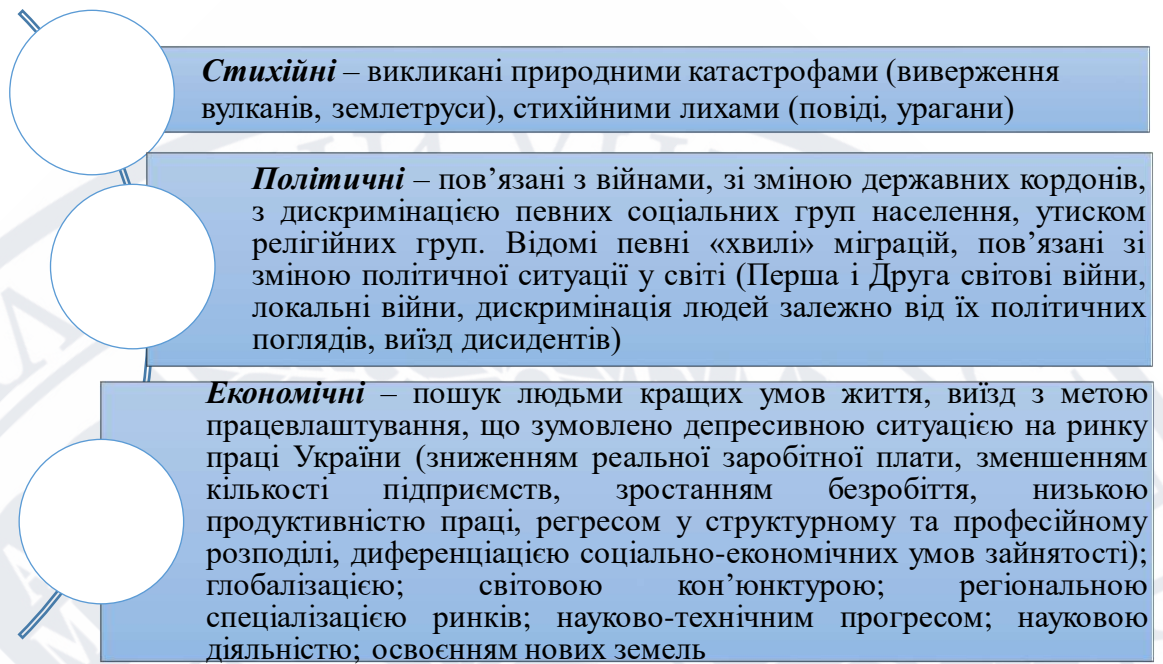

Рисунок 1.2 – Причини виникнення міграції

Джерело: [11]

Міжнародна міграція є важливим джерелом покращення матеріального стану всіх суб’єктів відносин. Переміщення людей через державні кордони, особливо з менш розвинених країн до високорозвинених країн світу, має значний вплив у кількох вимірах. По-перше, це впливає на самих мігрантів, дозволяючи їм досягти вищого доходу в результаті їхньої вищої продуктивності в країні призначення. По-друге, це впливає на країну призначення через вплив на ринки праці, продуктивність, інновації, демографічну структуру, фінансовий баланс і злочинність. По-третє, це може мати значний вплив на країни походження. Це може призвести до втрати людського капіталу, але також створює потік грошових переказів і розширює міжнародні зв’язки у формі торгівлі, прямих іноземних інвестицій та передачі технологій.

1.2 Основні теорії міжнародної міграції у сучасному економічному просторі

Д. Мейссей [13] здійснив періодизацію розвитку міжнародної міграції, виділивши декілька періодів (рис. 1.3).

Рисунок 1.3 – Періодизація розвитку міжнародної міграції

Джерело: складено автором

Д. Мейссей [13] виділяє три періоди розвитку міжнародних міграційних процесів:

– період меркантилізму (приблизно з 1500 до 1800) – іммігранти з європейських країн Америки, Африки, Азія, Океанія. Д. Массі зазначає, що це досить складно визначити точну кількість міжнародних мігрантів за період, але можна сказати, що цих трафіків було достатньо. По суті, в той же час європейці домінували в певних частинах світу і мали великий вплив на економіку та культуру країн світу [13, с. 1].

- індустріальний період (початок ХІХ ст. - 20-і рр. ХХ ст.) характеризується центрами еміграції, зосередженими переважно в європейських країнах, більшість населення яких покинули Британські острови, Італія, Австро-Угорщина, Німеччина, Іспанія. Д. Мессей вважає, що широкомасштабна імміграція відіграла важливу роль у соціальній, економічній та демографічній трансформації Європи та мала значний вплив на міжнародну міграцію. Мобільності населення сприяли ліберальна міграційна політика приймаючих

країн, відкриті кордони та низькі тарифи [13, с. 2].

- період постіндустріальної міграції (з середини 1960-х рр.) Д. Массей охарактеризував міграцію цього періоду як глобальне явище, коли різко зросла кількість і різноманітність країн походження та країн реципієнтів. Змінилися вектори міграційних потоків, де домінуюча роль належить країнам третього світу. З 1960 рр. міграція з Африки, Азії та Латинської Америки різко зросла. У 1970-х рр. навіть країни з довгою міграційною історією, такі як Італія, Іспанія та Португалія, почали приймати мігрантів з Близького Сходу та Африки. У 1980-х рр. міжнародна міграція поширилася на Азію, не лише на Японію, а й на нові індустріальні країни, такі як Корея, Тайвань, Гонконг, Сінгапур, Малайзія та Таїланд [13, с. 4].

Історичний досвід показує, що міжнародний потік населення має значний вплив не лише на розвиток внутрішнього ринку праці, а й на розвиток світового ринку, що знайшло своє відображення в теорії трудової міграції.

Теоретичним підґрунтям розвитку міграційних процесів є низка теорій міжнародних відносин, що виникли незалежно одна від іншої і передбачають вивчення явищ міграції на всіх етапах розвитку світового господарства (табл. А.1 Додатку А).

Меркантилізм був одним із перших наукових напрямків на Заході, який включив у свої дослідження міжнародну міграцію населення. До представників цього напрямку належать: У. Стаффорд, Т. Ман, А. Монкретьєн, Ж. Б. Кольбер та ін. Накопичення золота розглядалося як джерело національного процвітання та влади, водночас наголошувалося на міграції іноземних робітників, особливо ремісників, і заборонялася міграція місцевого населення.

Неокласична теорія стверджує, що міжнародні міграції виникають через економічні відмінності між країнами. Люди мігрують до країн з вищим рівнем доходів та кращими економічними можливостями. Це пояснює, чому багато мігрантів прямують до багатих країн.

Нова економічна теорія міграції стверджує, що міжнародні міграції ґрунтуються на прагненні мігрантів покращити свої економічні умови, а також досягти кращої стабільності та безпеки в новій країні.

Мігранти можуть переїжджати, щоб здобути кращу освіту, доступ до соціальних послуг або найкращі можливості для працевлаштування.

Транснаціональна теорія відмічає, що економічні, соціальні та політичні зв'язки між країнами відіграють важливу роль у міжнародних міграціях. Мігранти можуть підтримувати зв'язки та надсилати гроші родичам у своїй рідній країні. Транснаціональні спільноти можуть існувати, де мігранти підтримують зв'язки та продовжують залишатися своєю культурою та мовою.

Політична теорія міграції розглядає політичні чинники, такі як війни, конфлікти, громадянські заворушення та порушення прав людини, як стимулятори міграції. Люди можуть бути змушені тікати зі своєї країни, щоб уникнути переслідування чи насильства.

Негативні екологічні та кліматичні умови Деякі теорії стверджують, що зміна клімату та екологічні фактори можуть спричинити міжнародну міграцію. Наприклад, посуха, повені та інші природні лиха можуть змусити людей залишити свої будинки та шукати безпечніші місця для життя.

Теорія міграційних мереж поділяє мігрантів на дві категорії: «піонери» та «послідовники». «Піонери» мігрують власними силами, без зовнішньої підтримки чи зв'язків із приймаючою країною, а отже, міграція супроводжується значними витратами та ризиками. Міграція «послідовників» виграє від соціальних зв'язків з «піонерами», які можуть допомогти у вирішенні трудових, сімейних справ, адаптації до нових умов, що робить явище міграції менш витратним і ризикованим. Встановлюючи повну міграційну мережу, мігранти, які залишаються в приймаючій країні протягом більш тривалого періоду часу, стають «соціальним каталізатором для нових мігрантів», тим самим активізуючи міграційний процес [19].

Відповідно до теорії подвійного ринку праці, попит на працівників з нижчою оплатою праці в сучасному суспільстві є основним фактором, що пояснює міграцію. Попит на робочу силу в розвинутих економіках приваблює мігрантів незалежно від умов праці та заробітної плати в країні походження. У приймаючій економіці ринок праці сегментований: ті, хто народився, мають

доступ до кар'єри, хорошої зарплати та безпечних умов праці; іммігранти спрямовуються у трудомісткі другі чи треті сектори, які пропонують нестабільні робочі місця, низькі зарплати та небезпечні умови праці.

Міжнародна трудова міграція значною мірою залежить від потреб розвинених суспільств. Ця потреба виникає внаслідок структурних особливостей розвинутих економік: міжнародні різниці в оплаті праці не є ані достатніми, ані необхідними для міграції. Якщо пропозиція мігрантів зменшиться, низька заробітна плата в країнах, що приймають міжнародних мігрантів, навряд чи зросте, оскільки вони обмежені соціальними та інституційними механізмами (посадовою ієрархією). Через збільшення пропозиції робочої сили рівень заробітної плати може знизитися [20].

Ці теорії можуть працювати разом і взаємодіяти, щоб пояснити складні явища у сфері міжнародної міграції. Однак кожна ситуація міграції унікальна і можуть грати роль безліч факторів.

1.3 Класифікація міжнародних міграційних процесів

Концепція сутнісних і типологічних ознак терміна «міграційний процес», що розвинена О. П. Мульською [21], ґрунтується на трьох елементах: міграція, процес і національна економіка (рис. 1.4). Їх поєднання, а також розгляд міграційних процесів на рівні економічної системи та управління національною економікою дає підстави для визначення чотирьох основних семантичних ознак.

1. *Динаміка* – в управлінні міграційними процесами важливими як у теоретичному, так і в прикладному плані є тенденції (хоча стан проблеми також важливий), їх спрямованість, швидкість розвитку та перебігу, масштаби та наслідки, а також ступінь керованості;

2. *Структурні зміни* – обсяг, рівень та характеристики міграції є важливими характеристиками, але у контексті формування та реалізації державної політики важливими є зміни, які вже відбулися та/або очікуються в результаті подальших міграційних процесів;

3. *Релевантна міграція* – аналізу підлягають не лише масштаби переміщення людей, але й переміщення (та відповідні зміни, включаючи втрати та здобутки) трудових, інтелектуальних, фінансових, економічних, інноваційних, матеріальних та технологічних ресурсів, всіх матеріальних та нематеріальних прав та активів, які переміщуються разом з мігрантом;

4. *Наслідки* – зміни в усіх сферах суспільного життя, які відбуваються в результаті міграційного процесу та очікуються в майбутньому. Кожен з них є основним об'єктом регулювання і слугує інформаційно-аналітичною базою для формування та прийняття стратегічних і тактичних управлінських рішень у сфері державного регулювання розвитку країни та її території.

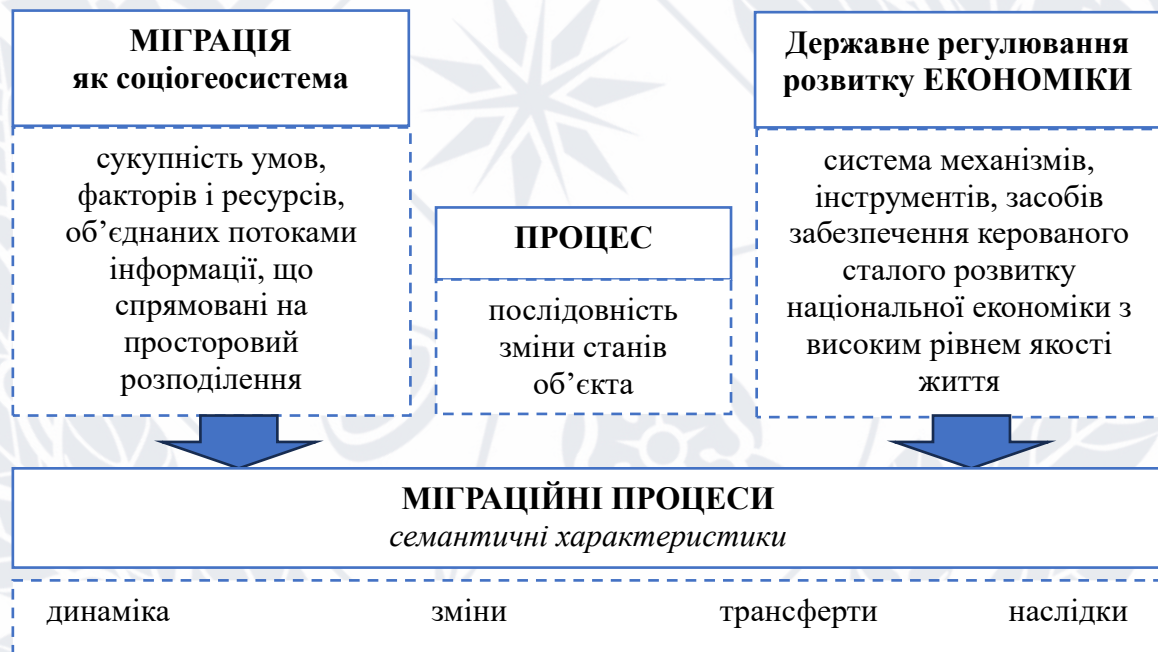

Рисунок 1.4 – Концептуальна ідентифікація терміну «міграційний процес» (у системі знань про державне регулювання економіки)

Джерело: [21]

Розглядаються такі фактори: простір, час, фактори виробництва, переміщення матеріальних і нематеріальних ресурсів та активів, пов'язаних з міграцією, наявні та потенційні зміни, спричинені міграцією в різних сферах суспільного життя країни, зміни, пов'язані з міграцією та її наслідками. З точки зору державного регулювання економіки міграційні процеси (як об'єкт регулювання) розглядаються на глобальному, макро- та мезоекономічному

(регіональному, міському та територіальних громад) рівнях. Однак вони також притаманні й іншим рівням управління, зокрема нано- та мікрорівням.

Міграційні процеси, які не впливають на соціально-економічний розвиток країни, є природними, і чим більший їхній вплив, тим більш значущими вважаються зміни. Залежно від напрямку міграції (або балансу їхнього впливу) розрізняють внутрішні та зовнішні міграційні процеси. Розмежування об'єктів, на стан чи розвиток яких впливає міграційний процес, визначає відповідну сферу міграційного процесу та реалізації його наслідків, а сфера суспільства – сферу впливу міграційного процесу.

Кращому розумінню джерел виникнення, поширення, а також підходів до формування і реалізації політики державного регулювання сприятиме класифікація міграційних процесів.

Науковці визначають такі класифікаційні ознаки міграції (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Класифікаційні ознаки міжнародних процесів

Ознаки	Ю. Римаренко, О. Піскун [11]	Г. Таїнос [22]	Л.С. Стельмашук [23]	Н. Л. Побулавець [24]	Т. І. Другопольська [25]	О. П'ятковська [26]	С. Колінсон [27]
1. За територіальною ознакою	+			+			+
2. За ступенем контрольованості	+						
3. За відношенням до країни	+			+			
4. За способом реалізації	+		+	+			
5. За темпоральним критерієм		+					
6. За напрямом руху			+				
7. За тривалістю переміщення			+	+			
8. За організацією			+				
9. За правовим статусом			+	+			
10. За цілями переміщення			+	+			
11. За кількістю осіб-мігрантів			+	+			
12. За кваліфікаційним рівнем мігрантів						+	
13. За сферами діяльності							
14. За змістом					+		+
15. За часовою ознакою					+		

Джерело: сформовано автором на основі [11; 22-27]

Типологія міжнародних міграційних потоків наведена у табл. 1.3.

Таблиця 1.3 – Класифікація міжнародних міграційних процесів

Ознаки	Види міграційних процесів
За обсягами (наслідками)	<ul style="list-style-type: none"> • процеси, що мають критичні наслідки для економіки • процеси, що мають значні наслідки для економіки • процеси, що мають помірні наслідки для економіки • природні міграційні процеси
За напрямом	<ul style="list-style-type: none"> • внутрішні міграційні процеси • зовнішні міграційні процеси
За об'єктом впливу	<ul style="list-style-type: none"> • міграційні процеси у соціальній сфері • міграційні процеси в економічній сфері • міграційні процеси в демографічній сфері • міграційні процеси в фінансовій сфері • міграційні процеси в інноваційно-технологічній сфері
За стратегією регулювання	<ul style="list-style-type: none"> • адаптивні • контрольовані • потребують раптового реагування • потребують відшкодування наслідків • потребують системного моніторингу
За рівнем просторового проникнення	<ul style="list-style-type: none"> • локальні • регіональні • державні • глобальні • прикордонні • транскордонні • транснаціональні • транзитні
За стадіями	<ul style="list-style-type: none"> • процеси відносно мобільності; • процеси щодо переміщення; • процеси, пов'язані з адаптацією
За напрямом руху	<ul style="list-style-type: none"> • еміграція • імміграція • репатріація • рееміграція
За тривалістю переміщення	<ul style="list-style-type: none"> • остаточна • тимчасова
За організацією	<ul style="list-style-type: none"> • добровільна • вимушена • примусова
За кількістю осіб-мігрантів	<ul style="list-style-type: none"> • групова • сімейна, • осібна

Джерело: систематизовано на основі даних [21; 28; 29; 30]

У сучасних умовах країни з достатнім ресурсним потенціалом все більш

активно використовують міграційні процеси в якості інструмента, з одного боку, підтримки ресурсного забезпечення власного економічного зростання, але, з іншого, – дестабілізації ситуації в країнах – конкурентах (суперниках за ресурси, фактори зростання тощо). Відповідного своєчасного виявлення та моніторингу мають набувати попри ініційовані та природні міграційні процеси так, що керовані ззовні, особливо в разі передбачення гібридної складової.

Розуміння змістових характеристик, структури та класифікації міграційних процесів є вагомим складовим їх регулювання. Втім, ефективне управління ними опирається на концептуальний базис політики розвитку міграційних процесів в системі державного регулювання національного господарства, що є предметом наступного розділу кваліфікаційної магістерської роботи.

Висновки до розділу 1

Дослідивши теоретичні основи міжнародних міграційних процесів можна зробити такі висновки.

Сучасний глобальний ринок праці, як невід’ємна частина ринку праці, характеризується трьома основними моделями трудових відносин: європейською, англосаксонською та китайською. Ці моделі значною мірою відображають умови ринку праці в різних частинах світу, а їх відмінності визначають масштаб і легітимність процесу міграції.

Науковці різновекторно трактують дефініцію «міграція», дослідивши їх у роботі виділено такі підходи: демографічний, економічний, соціологічний, політичний та глобальний. Міжнародна міграція є важливим джерелом покращення матеріального стану всіх суб’єктів відносин.

Періодизація розвитку міжнародних міграційних процесів включає період меркантилізму, індустріальний період та період постіндустріальної міграції.

Теоретичним підґрунтям розвитку міграційних процесів є низка теорій

міжнародних відносин, що виникли незалежно одна від іншої і передбачають вивчення явищ міграції на всіх етапах розвитку світового господарства: меркантилізм, неокласична теорія, нова економічна теорія міграції, транснаціональна теорія, політична теорія міграції та теорія міграційних мереж.

Серед класифікаційних ознак у роботі виділено: за обсягами (наслідками), за напрямом, за об'єктом впливу, за стратегією регулювання, за рівнем просторового проникнення, за стадіями, за напрямом руху, за тривалістю переміщення, за організацією та за кількістю осіб-мігрантів.

Розуміння змістових характеристик, структури та класифікації міграційних процесів є вагомим складовою їх регулювання.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

2.1 Тенденції розвитку глобальних міграційних процесів

У ХХІ ст. відбулися великі міграції та переміщення людей. Насамперед це переміщення мільйонів людей, викликані воєнними конфліктами і наростанням економічної та політичної нестабільності.

Основна статистика за міжнародними міграційними процесами наведена у табл. 2.1

Таблиця 2.1 – Основні показники міжнародної міграції у світі за 2000 та 2022 рр.

Показники	2000	2022
Кількість міжнародних мігрантів, млн осіб	173	298
Частка мігрантів у світовому населенні, %	2,8	3,7
Частка жінок – міжнародних мігрантів, %	49,4	48,0
Частка дітей серед міжнародних мігрантів, %	16,0	14,6
Кількість трудових мігрантів, млн осіб	-	169
Глобальні міжнародні грошові перекази, млрд дол.	128	702
Кількість біженців, млн осіб	14	26,4
Кількість внутрішніх мігрантів, млн осіб	21	55

Джерело: складено автором за [31]

За даними табл. 2.1 видно, що деякі показники за аналізований період практично не змінилися. Так, залишилися майже постійними – частка жінок – міжнародних мігрантів, а також загальна частка мігрантів у світовому населенні, тоді як інші – різко змінилися.

Необхідно відзначити збільшення кількості міжнародних мігрантів на 87,0%, а також біженців – на 89,0%. Зафіксовано також зростання внутрішньої міграції на 160,0 %, при цьому її частка у питомій вазі населення світу залишається незначною. Міжнародні грошові перекази за досліджений період зросли з 128 млрд дол. до 702 млрд дол. Цей факт акцентує увагу на значенні міжнародної міграції для економік країн, які є батьківщиною емігрантів.

За поточними глобальними оцінками, у 2022 р. у світі загальна кількість

міжнародних мігрантів була на 125 млн осіб більше, ніж у 1990 р. (173 млн) і склала 298 млн міжнародних мігрантів, що дорівнює 3,7 % світового населення, що на 0,9 процентних пунктів вище, ніж у 1990 р.

Загалом за останні п'ять десятиліть кількість міжнародних мігрантів зросла. У 2022 р. кількість міжнародних мігрантів, з урахуванням впливу пандемії COVID-19, склало майже 298 млн осіб проти 153 мільйонів у 1990 р. та, за більш обмеженим колом країн, 84 млн осіб у 1970 р. (рис. 2.1).

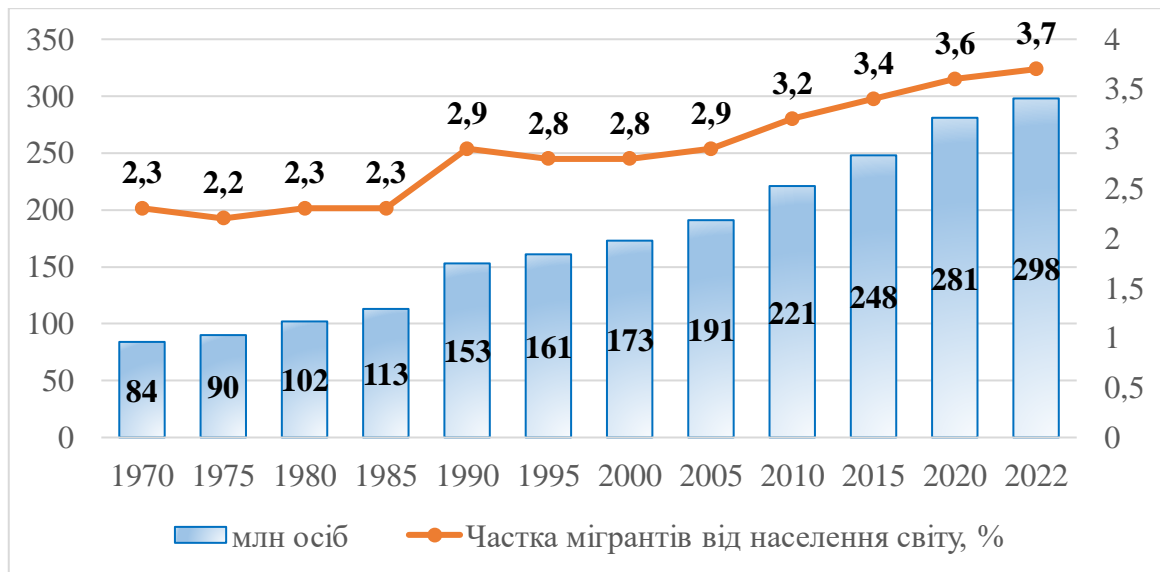

Рисунок 2.1 – Число міжнародних мігрантів (млн осіб) та їхня частка у загальній чисельності населення світу (у %), 1970-2022 рр.

Джерело: побудовано автором на основі міжнародної організації праці [32]

Порівняно з початком століття воно збільшилося на 72,3 %, а порівняно з 1990 р. – на 94,8 %.

За 1990-2022 рр. кількість міжнародних мігрантів помітно збільшилася у всіх великих регіонах світу (рис. 2.2).

За даними рис. 2.2 видно, що головним регіоном світу, що приймає міжнародних мігрантів, залишається Європа, в країни якої іммігрували 98 млн осіб, або 30,9% від загальної кількості мігрантів. До Азії прибули 92 млн міжнародних мігрантів, або 30,5% від загальної кількості мігрантів, до Північної Америки – 64 млн міжнародних мігрантів, або 20,9% від їх глобального числа. Найменш привабливою для мігрантів залишається Африка

– 29 млн прибулих, або 9,0% від загальної кількості міжнародних мігрантів.

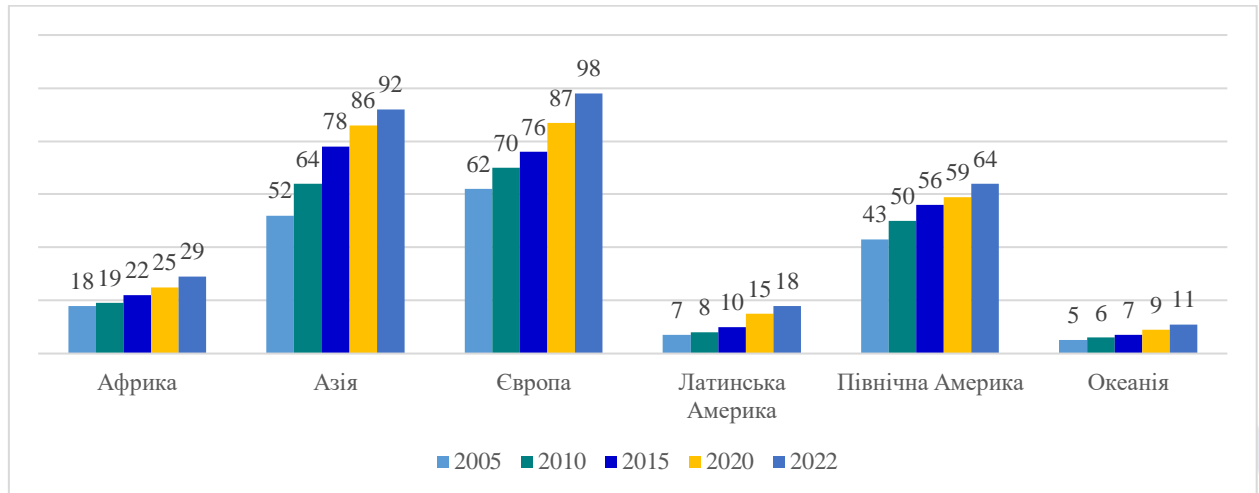

Рисунок 2.2 – Динаміка міжнародних мігрантів за регіонами світу у 2005-2022 рр., млн осіб

Джерело: побудовано автором на основі міжнародної організації праці [32]

Зростання міжнародних мігрантів відбулося у кожному регіоні за 2005-2022 рр.

Найбільше міжнародних мігрантів проживає в Європі – 98 млн осіб у 2022 р. (32,9 %). Найбільшою частка міжнародних мігрантів, зосереджених у Європі, була у 2005 р., коли вона перевищувала третину (33,2%).

В Азії проживає майже така сама кількість міжнародних мігрантів – 92 млн осіб у 2022 р. (30,8 %). Частка міжнародних мігрантів, зосереджених в Азії, зростає з середини 2000-х рр., коли вона досягла найменшої величини в даний період (27,8% у 2005 р.).

У Північній Америці мешкає близько 64 млн міжнародних мігрантів (21,5 %). Частка міжнародних мігрантів, які проживають у цьому регіоні світу, швидко зростала в 1990-2000 рр., збільшившись з 18,0% у 1990 р. до 23,7% у 2005 р., а потім почала знижуватися.

В Африці кількість міжнародних мігрантів помітно зросла за останні 10-15 років, збільшившись з 16 млн осіб у 2005 р. до 29 млн у 2022 р. (9,7 %).

У Латинській Америці швидке зростання числа міжнародних мігрантів відзначено за останні 5 років – воно збільшилося з 9 млн осіб у 2015 р. до 18

млн у 2022 р. В основному це було пов'язано з масовою втечею з Венесуели.

Число міжнародних мігрантів, які проживають в Океанії, в основному в Австралії та Новій Зеландії, стійко зростає, збільшившись до 11 млн осіб у 2022 р. Їхня частка в загальній кількості міжнародних мігрантів також поступово підвищується, але повільно (3,7 % у 2022 р. проти 3,1% у 1990 р.).

При цьому Океанія помітно вирізняється серед регіонів світу високою часткою міжнародних мігрантів у населенні. Вона збільшилася з 17,3% у 1990 р. до 22,5 % у 2022 р. Зазначимо, що в Австралії та Новій Зеландії вона за цей же період збільшилася з 22,0% до 31,3 %. У Північній Америці ця частка збільшилася з 9,9% до 16,4 %, у Європі – з 6,9 % до 14,5 %.

США залишаються лідируючою державою, яка приймає мігрантів, – 51 млн осіб. Наступною приймаючою країною стала в досліджуваному періоді Німеччина з показником 16 млн осіб. Третя за величиною країна, що приймає, – Саудівська Аравія – 13 млн осіб. Російська Федерація та Великобританія, відповідно, прийняли мігрантів у кількості 12 млн і 9 млн осіб.

Топ-20 основних країн призначення мігрантів представлений на рис. 2.3.

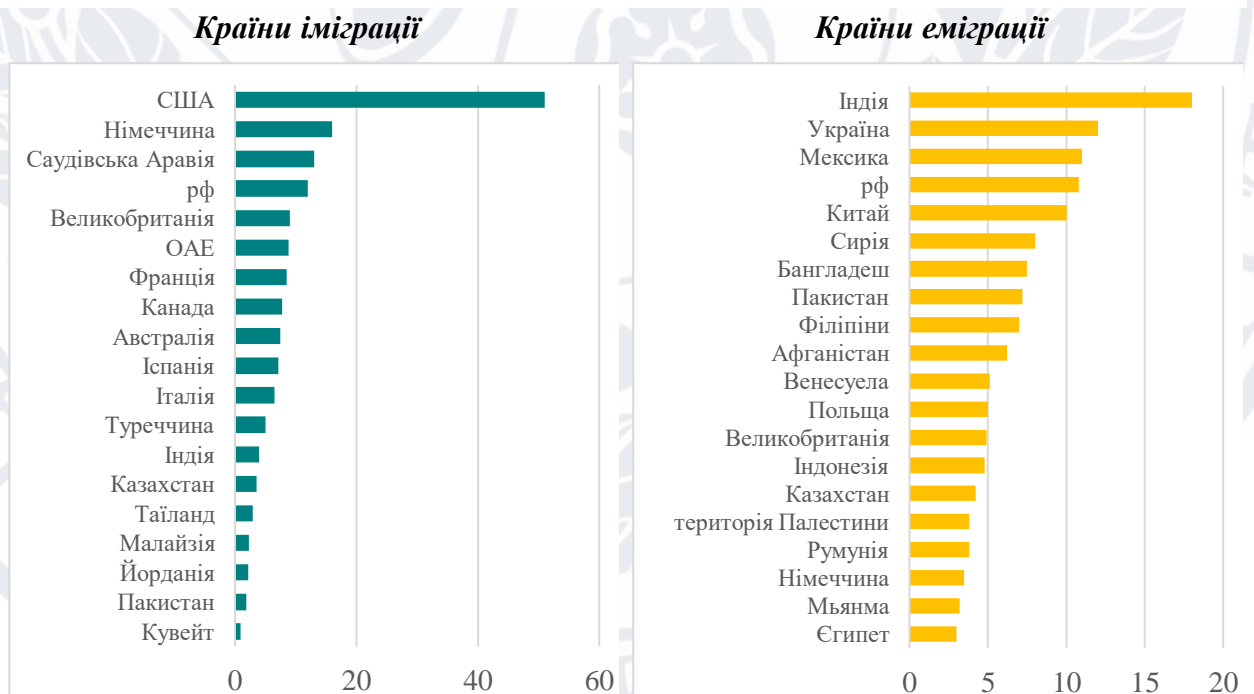

Рисунок 2.3 – Основні країни-експортери та країни-імпортери для мігрантів у 2022 р., млн осіб

Джерело: побудовано автором на основі міжнародної організації праці [32]

Індія – найбільша за кількістю населення держава світу, займає лідируючі позиції по кількості тих, хто виїхав з країни – близько 18 млн осіб. Україна посіла 2-е місце у світі – 12 млн осіб. З Мексики емігрували близько 11 млн осіб. З рф та Китаю за 2022 р. емігрувало близько 10,8 млн і 10 млн осіб відповідно. Із Сирійської Арабської Республіки емігрувало за кордон понад 8 млн осіб.

У кваліфікаційній магістерській роботі здійснено прогнозування кількості міжнародних мігрантів у 2025 р. та 2030 р. з використанням функції «ТЕНДЕНЦЯ» у розрізі регіонів світу (рис. 2.4).

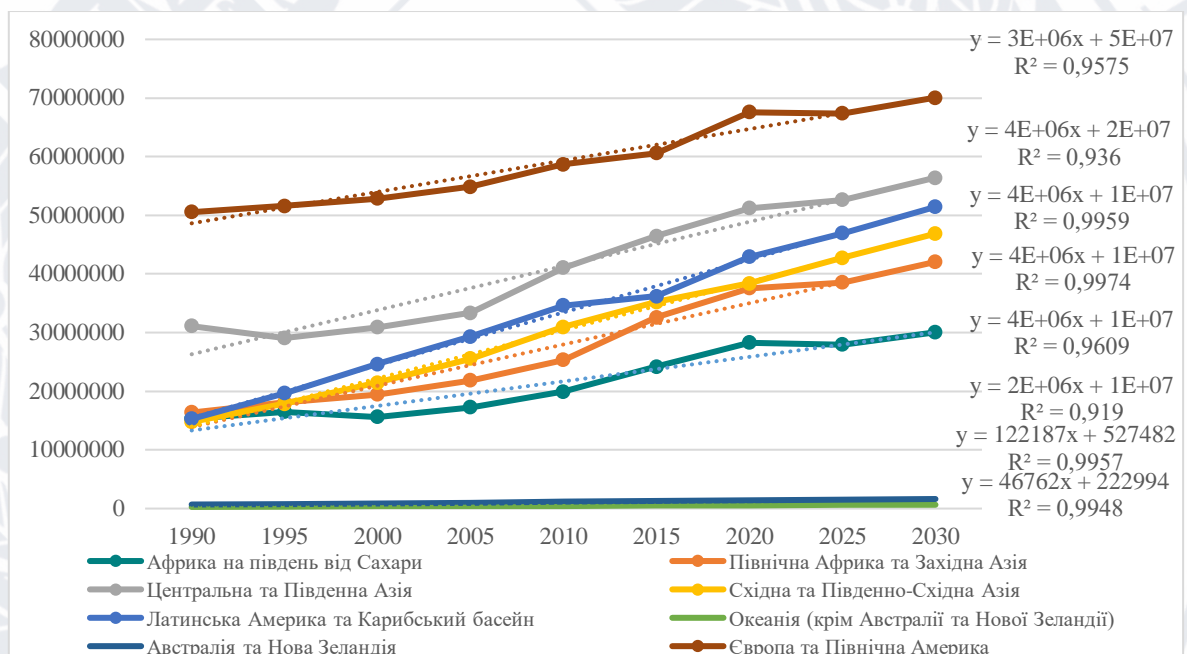

Рисунок 2.4 – Динаміка міжнародних мігрантів за регіонами світу у 1990-2030 рр., млн осіб

Джерело: складено і розраховано автором

За даними рис. 2.4 видно, що усі рівняння, значення R^2 , які доводять надійність отриманих результатів та тенденції кількості міжнародних мігрантів з регіонів-донорів у 1990-2030 рр., є близькими до 1. За всіма прогнозами у розрізі всіх регіонів світу значення R^2 варіюють від 0,92 до 0,99.

У всіх регіонах прогнозується зростання кількості емігрантів у 2025 р., окрім країн регіону Африки на південь від Сахари, де кількість емігрантів зменшиться на 322,9 тис. осіб або на 1,14% та у країнах Європи та Північної

Америци на 209 тис. осіб або на 0,3 %. У 2030 р. кількість емігрантів зросте у всіх регіонах світу.

Прогнозована кількість міжнародних мігрантів у 2025 та 2030 рр. по регіонах-донорах відображена у рис. 2.5.

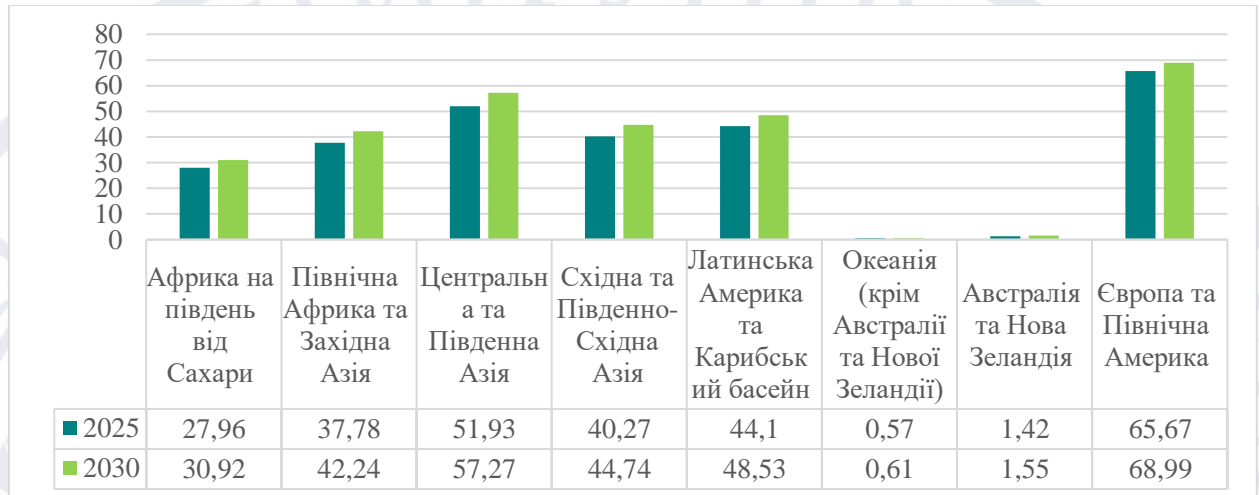

Рисунок 2.5 – Прогнозована кількість міжнародних мігрантів з регіонів-донорів у 2025 та 2030 рр., млн осіб

Джерело: побудовано автором на основі міжнародної організації праці [32]

Основна кількість міжнародних мігрантів становить населення працездатного віку (78,0 %). За останні роки питома вага мігрантів у віці 19 років і молодша знизилася з 18,9 до 14,6 %, проте частка мігрантів пенсійного віку залишилася стабільною – близько 12,2 %.

За останні 20 років збільшився гендерний розрив. Так, основну частку міжнародних мігрантів у світі становлять чоловіки. У 2000 р. співвідношення чоловіків та жінок становило, відповідно, 50,6 % до 49,4 %, або 88 млн чоловіків-мігрантів та 86 млн жінок-мігрантів, у 2022 р. – 51,9% до 48,0 % – 146 млн чоловіків-мігрантів та 135 млн жінок-мігрантів. Частка жінок-мігрантів із 2000 р. знижується, а частка чоловіків-мігрантів збільшилася на 1,4 відсоткового пункту (рис. 2.6).

У 2022 р. 67,0% трудових мігрантів прибули до країн з високим рівнем доходу – приблизно 113,9 млн осіб. Мігранти працездатного віку, які займаються трудовою діяльністю в країнах із середнім рівнем доходу, склали

29,0 %, або 49 млн осіб, а в країни з низьким рівнем доходу – 6,1 млн осіб, або 3,6 % від загальної кількості трудових мігрантів у світі.

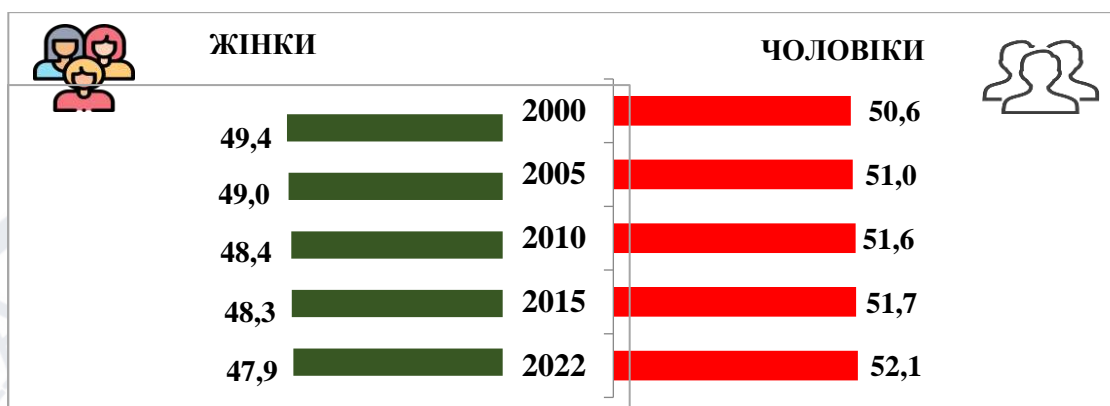

Рисунок 2.6 – Структура міжнародних мігрантів у розбивці за статтю у 2000-2022 рр., %

Джерело: побудовано автором на основі міжнародної організації праці [32]

Концентрація міжнародних трудових мігрантів у країнах з доходом вище середнього та з високим рівнем доходу залишалася стабільною – на рівні 86,4 % у 2013 р., 86,5 % у 2017 р. та 86,9 % у 2022 р., тобто за 2013-2022 рр. у країнах з високим рівнем доходу спостерігалася зниження числа трудових мігрантів на 7,3%, у той час як у країнах з рівнем доходу вище середнього спостерігалася їх збільшення на 7,8% (рис. 2.7).

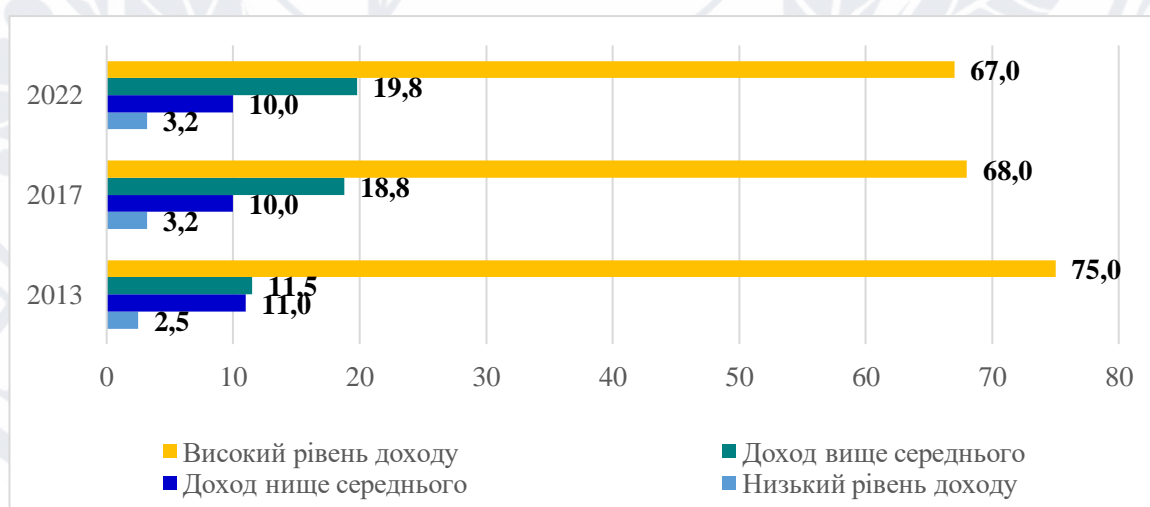

Рисунок 2.7 – Трудова міграція за рівнем доходу країн призначення, 2013–2022 рр. (у %)

Джерело: побудовано автором на основі міжнародної організації праці [32]

Такі зрушення стали можливі завдяки підвищенню добробуту в країнах із середнім рівнем доходу, а також в результаті змін, прийнятих у законодавчих актах з трудової імміграції у країнах з високим рівнем доходу.

Важливим чинником трудової міграції залишаються грошові перекази емігрантів у країни-донори. У 2022 р. зростання глобальних потоків грошових переказів склало 4,9 % (рис. 2.8).

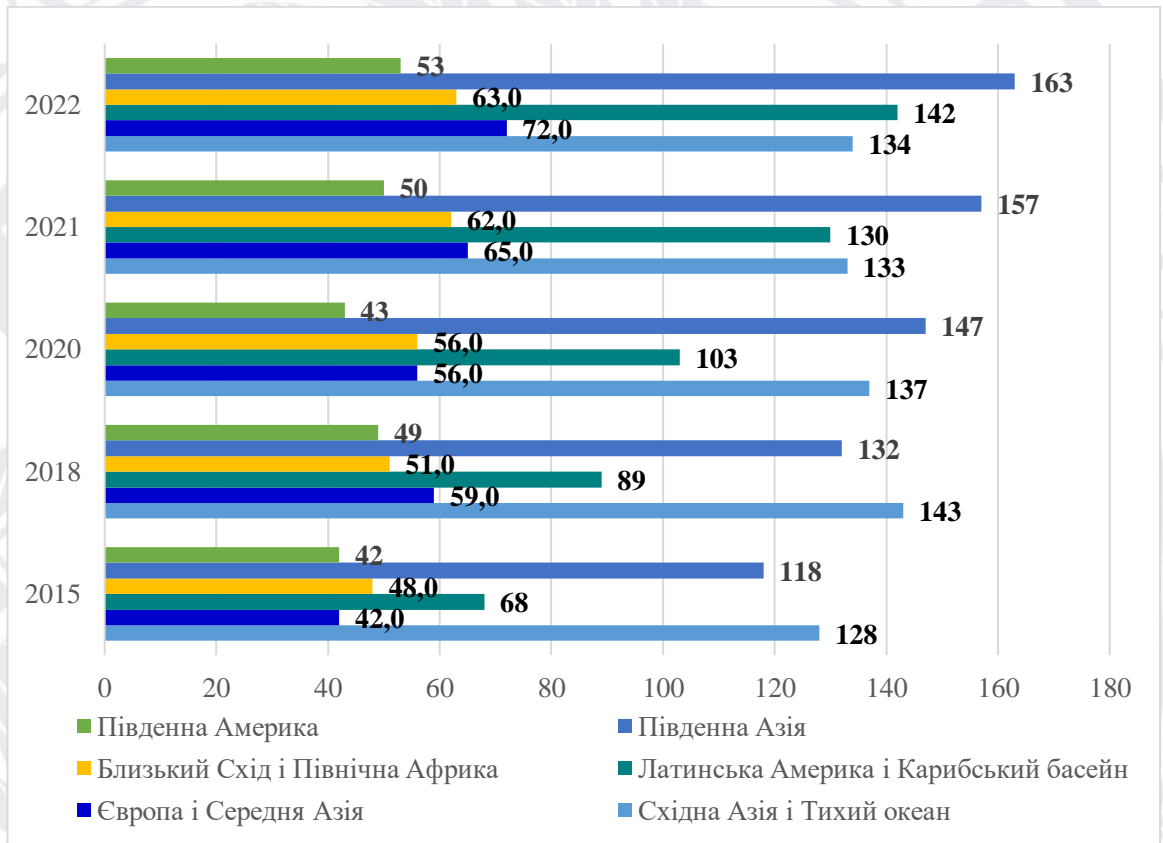

Рисунок 2.8 – Потоки грошових переказів мігрантів у регіони з низьким та середнім рівнем доходу у 2015–2022 рр., млрд дол.

Джерело: побудовано автором на основі міжнародної організації праці [32]

У 2022 р. потоки грошових переказів у регіони, що розвиваються, визначалися декількома факторами:

готовністю мігрантів допомагати своїм сім'ям на Батьківщині;

поступовим зростанням доходів мігрантів внаслідок відкриття для їх діяльності різних секторів економіки в країнах, що приймають;

зростанням зайнятості іноземних трудових мігрантів у приймаючих країнах в цілому.

Разом з тим необхідно зазначити, що підвищення цін негативно позначилося на доходах мігрантів та їх грошових переказах.

У європейських країнах ослаблення валюти країн ЄС призвело до зменшення потоку грошових переказів до Північної Африки та інших країн-донорів у доларовому еквіваленті. Грошові перекази, отримані транзитними мігрантами, сприяли збільшенню потоків до Мексики та Центральної Америки. Нарешті, у багатьох країнах, які зіткнулися з нестачею іноземної валюти та різними обмінними курсами, офіційно зареєстровані потоки грошових переказів скоротилися, оскільки потоки перемістилися в альтернативні канали, що пропонують вигідніші обмінні курси. Очікується, що у 2023 р. зростання грошових переказів уповільниться на 2%, оскільки зростання ВВП у країнах із високим рівнем доходу продовжує сповільнюватися. Ризики погіршення ситуації залишаються значними, включаючи геополітичні, а також економічні, такі як волатильність цін на нафту та обмінні курси валют, глибший, ніж очікувалося, економічний спад в основних країнах-реципієнтах з високим рівнем доходу.

Так, у країни з низьким та середнім рівнем доходу потоки грошових переказів збільшилися на 4,9% і досягли 626 млрд дол. у 2022 р.

Очікується, що в 2023 р. потоки грошових переказів у світі досягли 794 млрд дол. Це важливо для країн-реципієнтів, оскільки грошові перекази стали джерелом зовнішнього фінансування для країн з низьким рівнем доходу в 2022 р. в порівнянні з прямими іноземними інвестиціями (ПІІ), офіційною допомогою з метою розвитку (ОДР) і потоками портфельних інвестицій. З 2015 р., крім Китаю, грошові перекази є основним джерелом зовнішнього фінансування для СНСД, перевищуючи потоки ПІІ і ОДР.

В останні роки значно збільшилася величина потоків грошових переказів у Латинську Америку та Карибський басейн (до 25,3 %), до Європи та Центральної Азії (до 7,8 %), на Близький Схід та до Північної Африки (до 7,6 %), країни Південної Африки (до 14,1 %), та Азії (до 6,9 %). Грошові перекази до Східної Азії та Азіатсько-Тихоокеанського регіону (АТР)

скоротилися на 3,3 %; без урахування Китаю грошові перекази зросли на 2,5 %. З 2015 р., за винятком Китаю, потоки грошових переказів були найбільшим джерелом зовнішнього фінансування для країн з низьким рівнем доходу [32].

До п'ятірки найбільших країн-отримувачів грошових переказів у 2022 р. увійшли Індія, Мексика, Китай, Філіппіни та Єгипет. Серед країн, у яких надходження грошових переказів становить дуже високу частку ВВП, знаходяться Ліван (54,0 %), Тонга (44,0 %), Таджикистан (34,0 %), Киргизія (33,0 %) та Самоа (32,0 %).

Основними країнами – реципієнтами грошових переказів у 2022 р. стали Індія, яка встановила рекорд у розмірі 100 млрд доларів на рік, за нею слідує Мексика з показником 60 млрд доларів, Китай, Філіппіни та Арабська Республіка Єгипет (рис. 2.9, табл. Б.1, Б.2 Додатку Б).

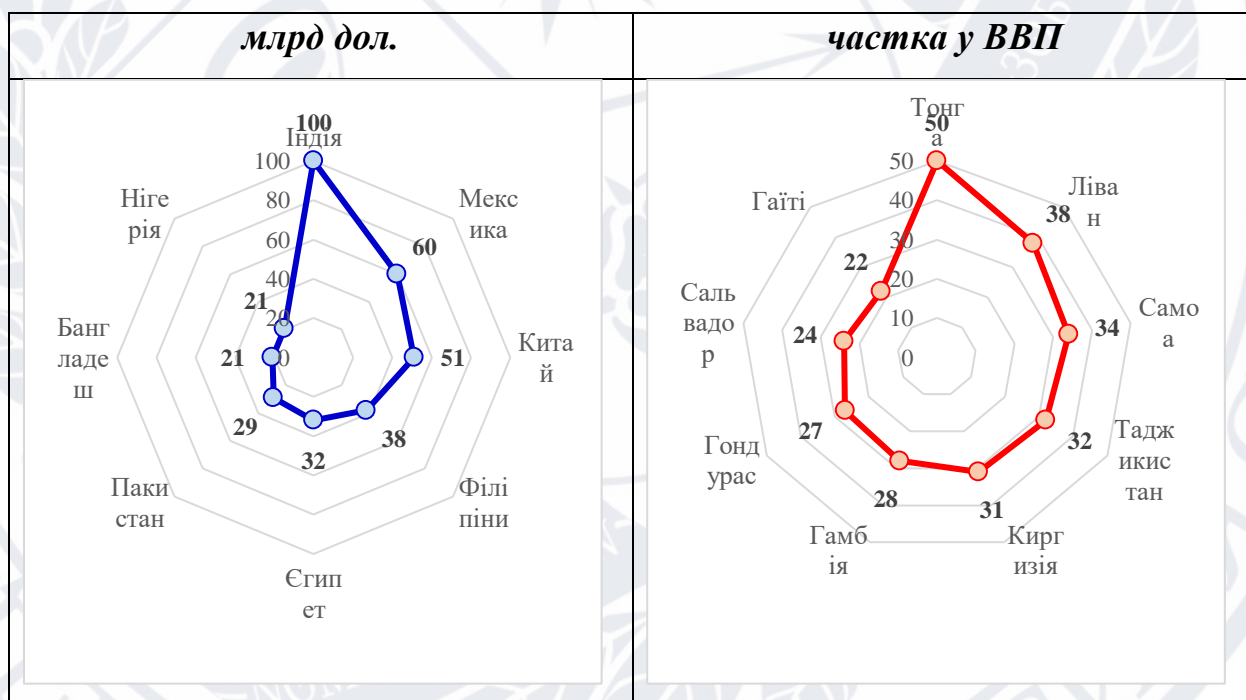

Рисунок 2.9 – Основні одержувачі грошових переказів серед країн з низьким та середнім рівнем доходу у 2022 р.

Джерело: побудовано автором на основі міжнародної організації праці [32]

Серед країн, в яких приплив грошових переказів складає основну частку у ВВП і зберігає особливу важливість цих переказів для фінансування

поточних витрат і дефіциту коштів населення, виділяються такі країни, як Тихоокеанські острови Тонга, де показник фінансування за рахунок трансферу грошових коштів мігрантів становить 50,0% ВВП і Самоа з показником в 34,0%. Дані країни входять у першу десятку держав за цим показником, враховуючи їх схильність до впливу коливань туристичних потоків і вразливість перед стихійними лихами (рис. 2.9).

Транзитна міграція і, отже, грошові перекази, отримані транзитними мігрантами, як і раніше були високими в Мексиці та Центральній Америці.

Зростання потоків грошових переказів на 10,2% у 2021 р., яке є найвищим з 2010 р., відбулося на тлі глобальної пандемії внаслідок ослаблення обмежень через COVID-19. Стимулюючі заходи, вжиті підтримки нестійкої економіки з високим рівнем доходу, особливо у США та Європі, допомогли підтримати рівень зайнятості, і навіть зберегти і навіть збільшити доходи трудових мігрантів, полегшивши їм можливість відправляти грошові перекази. Ці тенденції були очевидними у першій половині 2021 р.

Незважаючи на несприятливі події в глобальному середовищі, грошові перекази продовжували залишатися стабільними. У другій половині 2021 р. невизначеність щодо глобальних умов посилилася. Прямий вплив заходів стимулювання серед країн – членів Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) почав слабшати; Проблеми в ланцюжках поставок і логістиці, як і раніше, перешкоджали виробництву і збільшували витрати виробників і споживачів, а інфляція посилювалася значним підвищенням цін на нафту і продукти харчування. У випадку з нафтою ключовими факторами стали попит, що зростає, і обмежений обсяг виробництва.

Очікується, що в 2023 р. зростання потоків грошових переказів у країни, що розвиваються, скоротиться до однозначних цифр.

Країни з високим рівнем доходу майже завжди є основним джерелом грошових переказів. Десятиліттями США незмінно були країною з найбільшим надсиланням грошових переказів із загальним відтоком 68 млрд дол. у 2020 р., за ними йдуть Об'єднані Арабські Емірати (43,2 млрд дол.),

Саудівська Аравія (34,6 млрд дол.), Швейцарія (27,96 млрд дол.), і Німеччина (22 млрд дол.) (табл. Б.2 Додатку Б).

2.2 Емпіричне дослідження міжнародних міграційних процесів в Україні

Визначені у п. 2.1 кваліфікаційної магістерської роботи тенденції розвитку глобальних міграційних процесів, свідчать про поглиблення інтеграційних процесів на тлі загострення різних проблем зумовлює зростання кількості міжнародних мігрантів до 298 млн осіб (рис. 2.1) з центрами тяжіння трудових мігрантів у країнах з високим рівнем розвитку (рис. 2.7).

Соціально-економічне відновлення України після завершення війни має стати безумовним пріоритетом державної політики й передбачати реалізацію цілої низки комплексних завдань, серед яких одним з основних є подолання катастрофічних гуманітарних шоків; забезпечення розвитку людського потенціалу; стимулювання зростання позитивних очікувань в українському суспільстві.

Значний інтерес для України становить міграційна політика Європейського союзу. При удосконаленні міграційної політики України напрацювання Європейського Союзу у сфері міграції мають враховуватися з огляду на євроінтеграційні прагнення України. Міграційна політика ЄС трансформувалася зі зміною обставин, в одних випадках вважається, що приймаючій країні необхідні мігранти, а в інших – мігранти виявляються небажаними та відбувається посилення дії міграційних законів та політики.

Динаміка кількості мігрантів з України та їх частка у населенні країни за 1990–2022 рр. за даними ООН наведені на рис. 2.10.

За даними рис. 2.10 спостерігається висхідна динаміка частки мігрантів протягом 1990-2020 рр., збільшення її у 2022 р. до 30,4% пояснюється і абсолютним збільшенням числа мігрантів до 9,5 млн осіб [33] та скороченням населення України, що пов'язано із повномасштабним вторгненням росії в

Україну. За оцінками експертів чисельність населення України у 2022-2023 рр. зменшилося до 31,2 млн осіб [34].

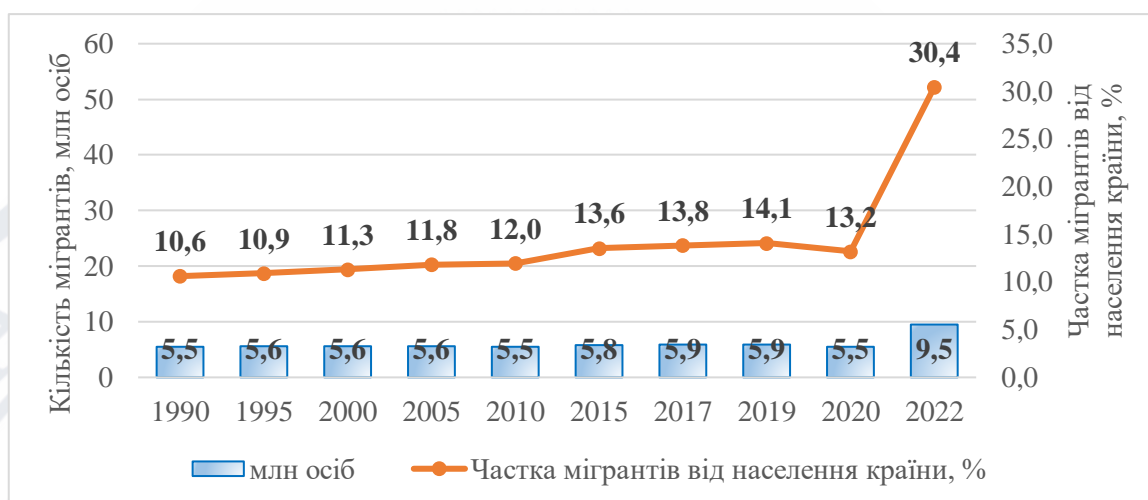

Рисунок 2.10 – Динаміка кількості мігрантів з України та їх частка у населенні країни за 1990–2022 рр.

Джерело: побудовано автором [35]

Результати поглибленого аналізу міжнародних міграційних процесів в Україні за 1990-2022 рр. наведені в табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – Показники динаміки міжнародних міграційних процесів в Україні за 1990–2022 рр.

Показники	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020	2022
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>
Кількість емігрантів, тис. осіб	5,55	5,61	5,60	5,57	5,43	5,74	6,14	9,50
Індекс зростання кількості емігрантів (ланцюговий)		1,01	1,00	0,99	0,98	1,06	1,07	1,55
Кількість іммігрантів, тис. осіб	6,89	6,17	5,53	5,05	4,82	4,92	5,00	3,20
Індекс зростання кількості емігрантів (ланцюговий)		0,90	0,90	0,91	0,95	1,02	1,02	0,64
Коефіцієнт випередження індексів зростання емігрантів і індексів зростання іммігрантів		1,13	1,11	1,09	1,02	1,04	1,05	2,42
Кількість населення в країні, млн осіб	51,80	51,30	49,40	47,30	45,78	42,76	41,59	31,20
Кількість працездатного населення в Україні, млн осіб	24,00	23,80	22,20	21,80	20,20	17,40	16,92	12,50

Продовження таблиці 2.2

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>
Міграційне сальдо, тис. осіб	1,35	0,57	-0,07	-0,52	-0,61	-0,83	-1,14	-6,30
Частка емігрантів в загальній кількості населення, %	10,71	10,93	11,33	11,77	11,87	13,43	14,76	30,45
Частка емігрантів в загальній кількості працездатного населення, %	23,11	23,55	25,21	25,54	26,90	32,99	36,28	76,00
Частка іммігрантів в загальній кількості населення, %	13,31	12,03	11,19	10,68	10,53	11,49	12,01	10,26
Частка іммігрантів в загальній кількості працездатного населення, %	28,72	25,93	24,90	23,17	23,86	28,25	29,53	25,60

Джерело: розраховано та складено автором на основі [35]

За даними таблиці 2.2 спостерігається тенденція неухильного збільшення кількості емігрантів з України за досліджений період. У 2022 р. частка емігрантів у загальній кількості працездатного населення складала 76 %, що майже удвічі більше ніж у 2020 р., а порівняно з 1990 р. частка зросла усемеро. Частка іммігрантів у загальній кількості працездатного населення у 2022 р. склала 25,6 %, що на 2,65 % менше ніж у 2020 р., а порівняно з 1990 р. на 3,12 %. Чисельність робочої сили у 2023 р. оцінюється в 12,5 млн осіб, що менше, ніж у 2021 р., коли вона становила 17,4 млн осіб.

Тобто маємо тенденції, що для національного ринку праці створює додаткові труднощі із забезпеченням балансу попиту та пропозиції робочої сили.

У 2022 р. відмічена друга наймасштабніша хвиля вимушеної міграції з України, яка спричинила значні зміни як у обсягах та структурі міграції.

Хвиля біженців з України не схожа на попередні міграційні кризи, які спіткали Європейський континент у ХХІ столітті. Відмінність у тому, що більшість українських біженців – жінки працездатного віку з вищою освітою та їх діти. За даними Управління верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR), статус тимчасового захисту у країнах Європи до 3 січня 2023 р. отримали близько 4,9 млн українських біженців. Це близько 1% від населення країн Євросоюзу. Найбільше українців прийняли Польща, Німеччина та Чехія

(рис. 2.11).

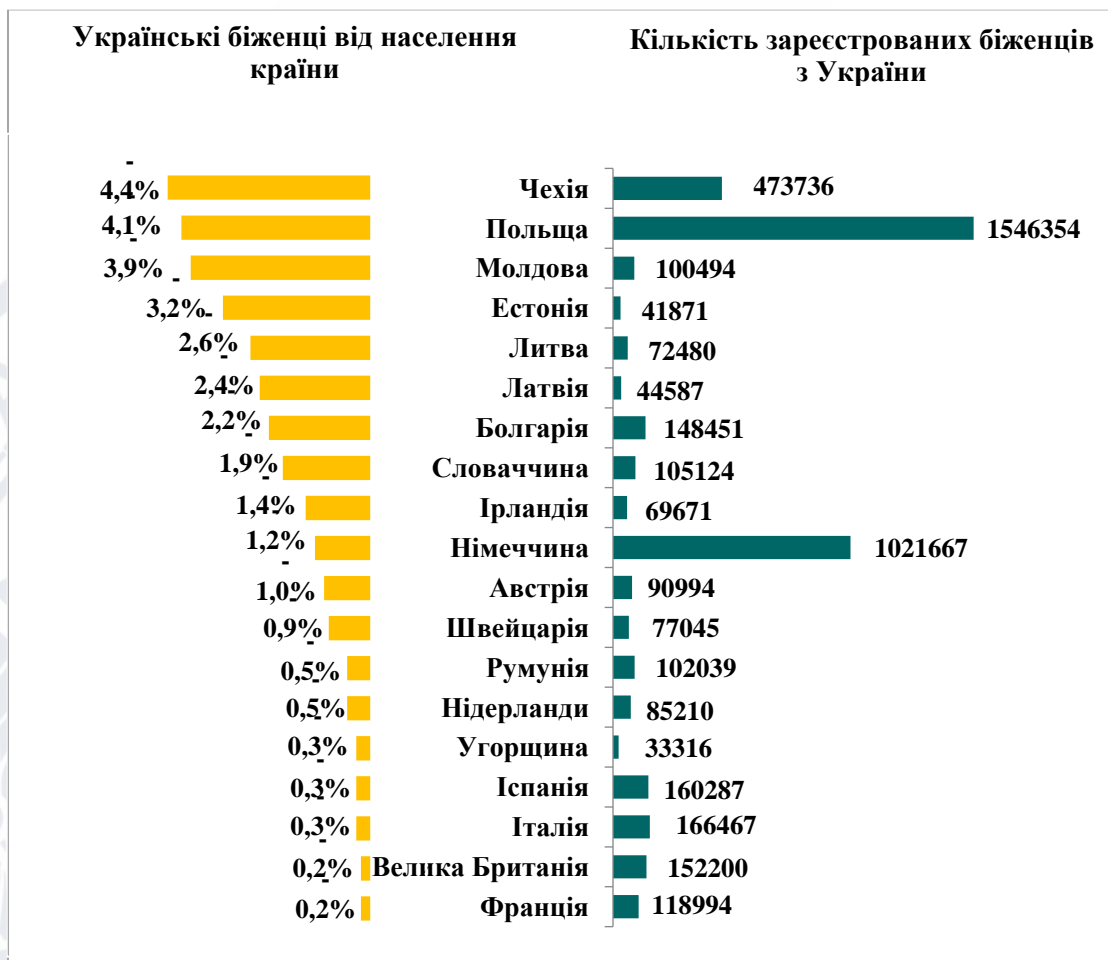

Рисунок 2.11 – Кількість українських біженців (осіб) та їх частка у населенні країни у країнах Європи, 2022 р.

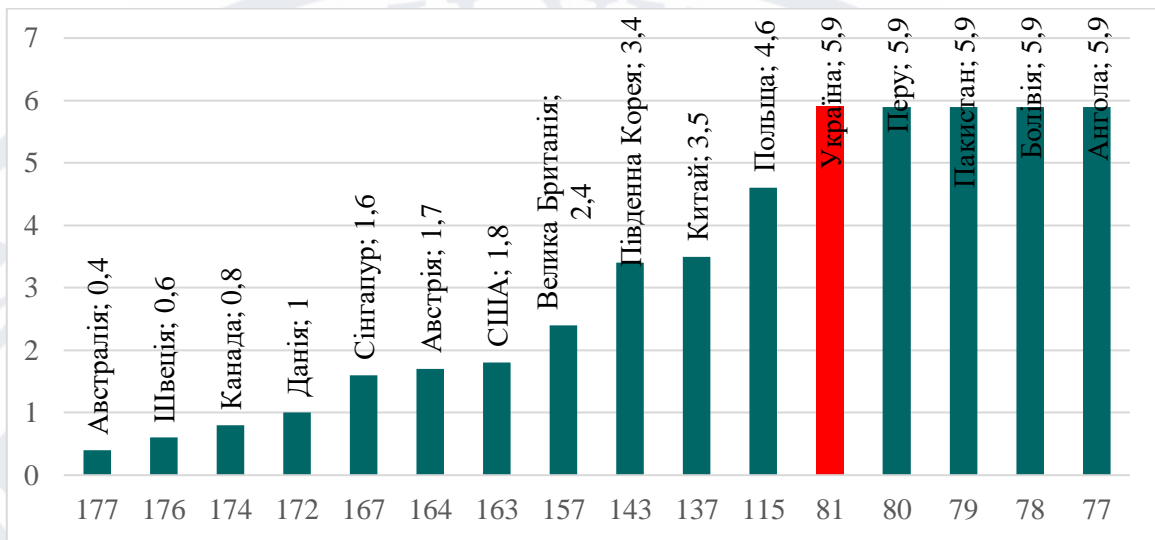
Джерело: [36]

За оцінками ООН кількість українських біженців у 2022 р. склала 6,2 млн осіб [37] проти 4,6 млн осіб за оцінками CES, причому близько половини біженців – діти, а менш як 2% – пенсіонери. Слід відмітити, що за оцінками ООН 5,8 млн українських біженців зареєстровані у Європі, а решта – 369 тис. поза її межами.

Звичайно, значення відповідного індексу для висхідних країн у більшості випадків є значним (потоки спрямовані від висхідних до розвинутих країн), а індекс розвинутих – є значно меншим, і у цьому випадку частіше йдеться не про відтік (оскільки зустрічні потоки певною мірою можуть врівноважувати один одного), а про обмін знаннями та досвідом [38] (рис. 2.12).

Як видно за даними рис. 2.12, на жаль, Україна посіла за Індексом відтоку умів тільки 81 місце зі значенням індексу 5,9, розташувався поруч з такими країнами, як: Ангола, Болівія, Пакистан та Перу.

* Шкала оцінки: 0-10, нижче значення — менший рівень відтоку. Всього у рейтингу 177 країн

Рисунок 2.12 – Індекс відтоку умів, 2022 р.

Джерело: побудовано автором на основі [38, с. 4]

За розрахунками економістів, держави ЄС залежно від країни витрачають від 9 тис. євро до 25 тис. євро на рік на кожного українського мігранта. «Якщо дві третини зареєстрованих українців у ЄС потребуватимуть державної підтримки, то загальний обсяг видатків становитиме від 26,4 млрд євро до 73,3 млрд євро на рік. Водночас очікується, що найбільше навантаження лягатиме на країни-сусіди України та країни Балтії», – говориться в дослідженні НБУ [36].

Проте вплив українців на економіку приймаючих країн не лише негативний. Українці стимулювали споживчий попит і підтримували економічну активність у той час, коли світова економіка почала занурюватися в рецесію. З часом частина українських мігрантів почала працевлаштовуватися на нових місцях проживання, що покращувало динаміку виробництва товарів та послуг, а також посилювало конкуренцію на місцевих ринках праці [36].

За розрахунками ЄЦБ, від 25% до 55% українських вимушених мігрантів працевлаштовуються або активно шукатимуть роботу в країнах-реципієнтах. Це

збільшить робочу силу ЄС на 0,2-0,8% або на 0,3-1,3 млн осіб. Відтак, біженці з України можуть стати поштовхом для розвитку економік деяких країн ЄС. «Завдяки внеску українських мігрантів випуск товарів та послуг в Естонії, Польщі та Чехії у 2026 р. буде на 2,2-2,3% більшим, ніж у базовому сценарії без міграції, у Німеччині – на 0,6-0,65%», – резюмують у НБУ [36].

Важливим кроком поглиблення співпраці України як кандидата в члени ЄС та країнами ЄС є підписання Адміністративних домовленостей щодо співробітництва між Україною і Єврокомісією у межах Європейської міграційної мережі (ЄММ) [39].

2.3 Порівняльний аналіз міграційної політики України та країн Європейського Союзу

Важливим кроком поглиблення співпраці України як кандидата в члени ЄС та країнами ЄС є підписання Адміністративних домовленостей щодо співробітництва між Україною і Єврокомісією у межах Європейської міграційної мережі (ЄММ) [39]. Тому важливим для України є міграційна політика Європейського союзу.

Міграційна політика Європейського Союзу почала формуватися в 1975 р. разом зі створенням міждержавної групи TREEVI (TREEVI – Terrorisme, Radicalisme, Extremisme et Violence Internationale). В 1985–1990 рр. групою деякі країни Європейського Союзу підписали Шенгенські угоди щодо свободи пересування без кордонів. Для запобігання некерованим хвилям мігрантів, спричиненим «політикою відкритих дверей» ЄС, були підписані Амстердамський (у 1997 р.) [40, с. 532] та Лісабонський (у 2007 р.) [41, с. 2–4] договори, що сприяло розширенню повноважень інституцій Європейського Союзу в сфері міграційної політики. В 2008 р. Європейська рада схвалила Пакт імміграції та надання притулку, яким передбачалися напрями міграційної політики ЄС [42].

Отже, міграційні процеси у країнах ЄС регламентуються Шенгенськими

угодами, Договором про Європейський Союз, Амстердамським договором, Лісабонським договором та Пактом імміграції та надання притулку.

У 2015–2016 рр. масовий наплив мігрантів з країн Африки та Близького Сходу до Європи спричинив масштабну міграційну кризу. Другою міграційною кризою стала хвиля біженців з України через повномасштабне вторгнення рф.

У кваліфікаційній магістерській роботі проаналізуємо ефективність міграційної політики України і країн ЄС за допомогою відповідного набору показників. Серед країн ЄС для преведення порівняльного аналізу було взято Польщу, Румунію, Чехію, Латвію, Литву, Естонію, Болгарію, Німеччину та Словаччину, скільки за часткою емігрантів до загальної кількості населення вони є країнами реєр-group.

Порівняльний аналіз ефективності міграційної політики України і країн ЄС здійснено на основі показників, наведених у таблиці Б.3 Додатку Б.

За даними табл. Б.3 Додатку Б видно, що за 2010-2022 рр. загальна чисельність населення зросла в таких країнах, як Естонія, Німеччина та Франція, а в інших країнах показник мав нисхідну тенденцію через демографічні проблеми та еміграцію населення. Зростання чисельності у Естонії, Німеччині та Франції пояснюється тяжінням людей до більшрозвинених економік Європи. Міграція надає працівникові можливість покращити умови життя та праці, і сприяти його соціальному розвитку. Протягом дослідженого періоду спостерігається істотне зростання чисельності емігрантів у всіх країнах без виключення. Кількість емігрантів у 2022 р. в Польщі – 4,8 млн осіб, Румунії – 4,1 млн осіб, Чехії – 1,5 тис. осіб, у Болгарії – 1,8 млн осіб, у Німеччині – 4,1 млн осіб тощо. Дані відображають аналогічну тенденцію щодо частки емігрантів до загальної кількості населення досліджених країн.

Грошові перекази отримані від заробітчани покращують умови життя родин мігрантів, сприяють скороченню бідності та підвищують купівельну спроможність населення. У 2022 р. Україна отримала від заробітчани 17,1 млрд

дол. США, тоді як у 2010 р. сума отриманих грошових переказів становила 6,5 млрд дол. США. Протягом всього досліджуваного періоду висхідну тенденцію рівня грошових переказів слід відмітити і у таких країнах, як: Румунія, Угорщина, Франція, Німеччина, Чехія, Латвія, Болгарія та Словаччина, тоді як в Польщі, Литві – навпаки. Динаміка грошових переказів за країнами у 2010-2022 рр. наведена на рис. 2.13.

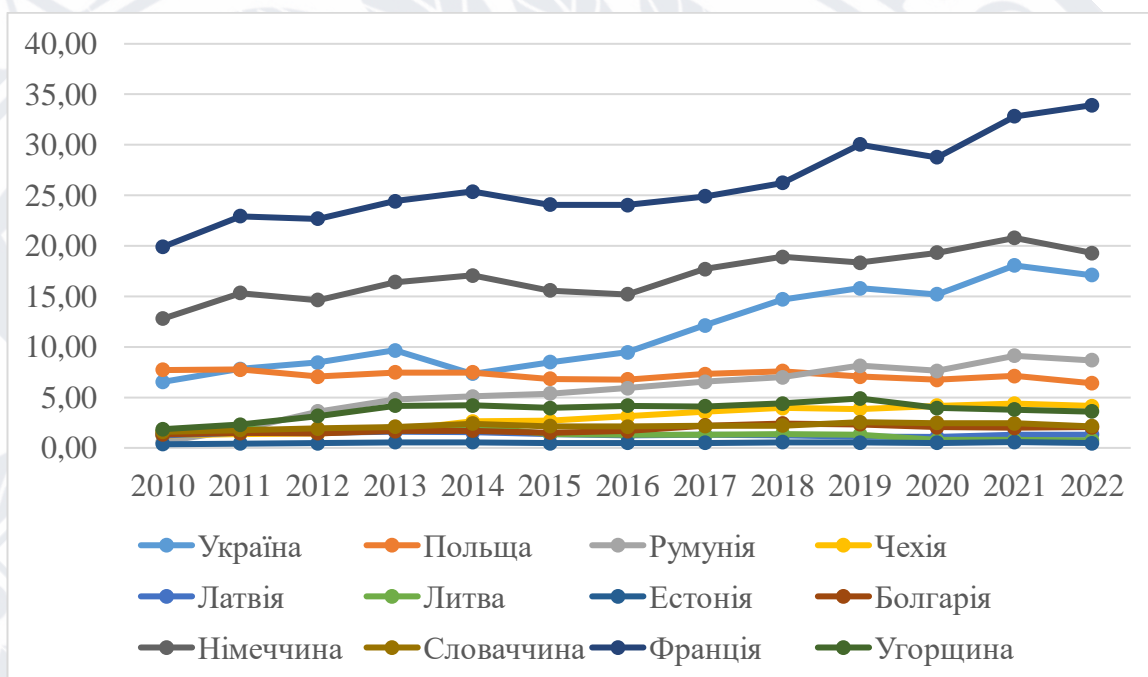

Рисунок 2.13 – Динаміка грошових переказів заробітчан за країнами світу за 2010-2022 рр.

Джерело: побудовано на основі даних [43]

Відсоткове співвідношення грошових переказів трудових мігрантів до ВВП у країнах за досліджений період наведено на рис. 2.14.

За даними рис. 2.14 видно, що в Україні відсоткове співвідношення грошових переказів трудових мігрантів до ВВП у 2010 р. склало 7,1 %, тоді як у 2020 р. становило 9,7 %, а у 2022 р. вже 11,1 %, відповідно, значення за 2010-2022 рр. для економіки та добробуту населення збільшилося на 4 відсоткових пункти. В країнах ЄС таких як Польща та Румунія відсоткове співвідношення отриманих грошових переказів до ВВП у Румунії у 2022 р. (2,9 %) в порівнянні з 2010 р. (0,4%) збільшення склало 2,5 %.

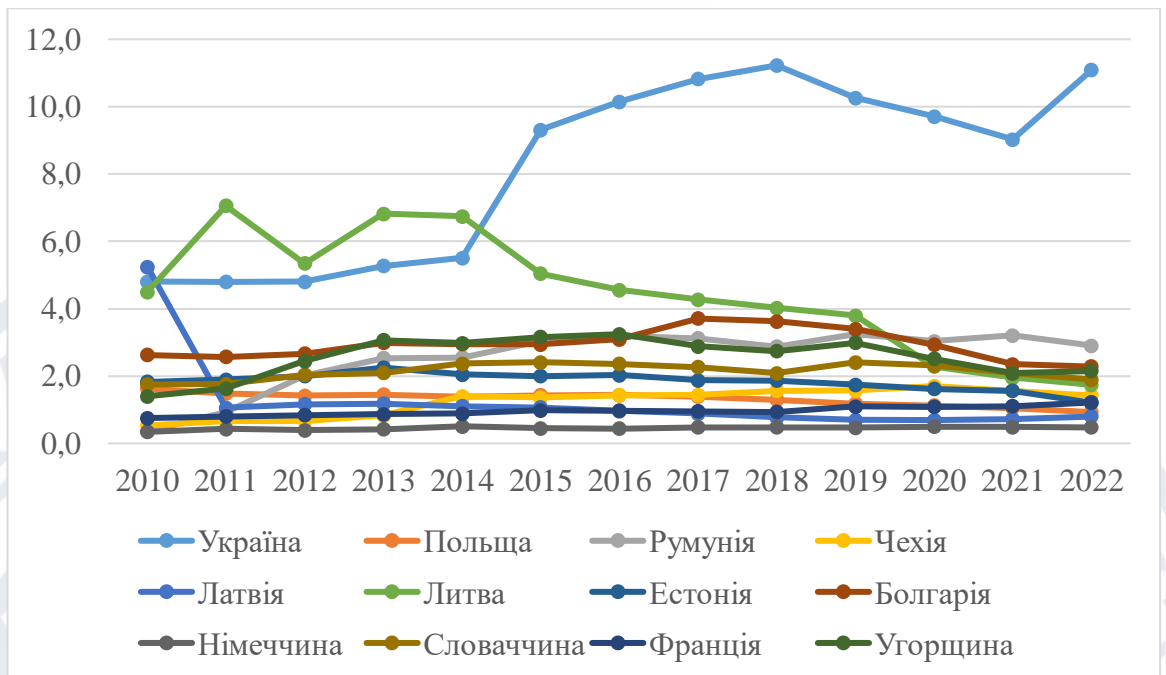

Рисунок 2.14 – Динаміка частки грошових переказів у ВВП за країнами світу за 2010-2022 рр., %

Джерело: розраховано автором

Щодо Польщі слід відмітити нисхідну тенденцію зі зменшенням частки грошових переказів у ВВП з 1,6% (2010 р.) до 0,9 % (2022 р.). Аналогічну тенденцію мала частки грошових переказів у ВВП Латвії (зменшення за 2010-2022 рр. на 4,4 %) та Литви (зменшення за період на 2,8 %). Зменшення відсоткового співвідношення грошових переказів трудових мігрантів до ВВП цих країн свідчить про зменшення впливу грошових переказів мігрантів на соціально-економічний розвиток країни.

У 2022 р. максимальне значення заробітної плати спостерігалось у Німеччині – 4039,6 дол. США, мінімальне ж в Україні – 193,9 дол. США. У всіх країнах, окрім України, заробітна плата за 2010-2022 рр. мала висхідну тенденцію. Найбільші темпи зростання заробітної плати за 2010-2022 рр. відмічені у Болгарії в 2,3 рази з 466,9 дол. США у 2010 р. до 1063,9 дол. США у 2022 р. та у Румунії в 2,8 рази з 579,7 дол. США у 2010 р. до 1597,0 дол. США у 2022 р.

Оскільки показник оплати праці корелює з кількістю мігрантів, тому

реальний потік зворотних мігрантів може відбутися за умов підвищення заробітної плати у деяких європейських країнах.

Візуалізація аналізу залежності індексу безробіття від обсягу чистої міграції у країнах ЄС у 2010 р. та у 2022 р. наведено на рис. 2.15.

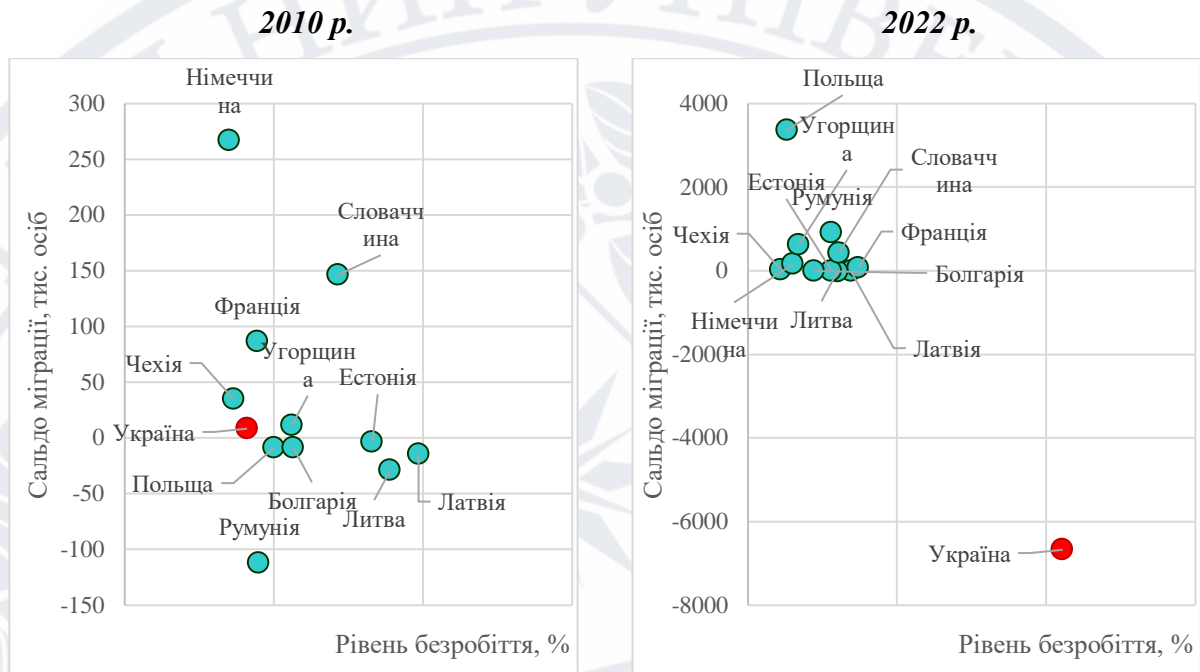

Рисунок 2.15 – Розміщення країн у координатах обсягу чистої міграції у розрізі рівня безробіття за 2010 р. та 2022 р.

Джерело: побудовано автором на основі [44; 45]

Графічна інтерпретація залежності рівня безробіття від балансу міграції, свідчить, що показник рівня безробіття в Україні у 2010 р. становив 8,2 %, що на 3,6 % менше від середнього рівня безробіття за дослідженими країнами (11,8 %). Лідерками за рівнем безробіття у 2010 р. були країни Балтії: Латвія з 19,7 %, Литва з 17,8 % та Естонія з 16,6 %, причому високий рівень безробіття супроводжувався і від'ємним міграційним сальдо у відповідно -14,3 тис. осіб, -28,9 тис. осіб та -3,8 тис. осіб. Рівень безробіття у Словаччині сягнув у 2010 р. 14,3 %, проте іміграційний потік перевищував еміграційний на 156,3 тис. осіб. Із досліджуваних країн найменший індекс безробіття (залежно від обсягів чистої міграції) у Німеччині – 7,0% (це на 1,2 % нижче ніж в Україні та на 4,8 % – за середній рівень).

Для порівняння у кваліфікаційній магістерській роботі проведено аналіз залежності рівня безробіття від обсягу чистої міграції у 2022 році (рис. 2.15). Зокрема, лідеркою цього року за антитенденціями стала саме Україна з рівнем безробіття в 21,1 % та міграційним сальдо в -6,7 млн осіб, що пов'язано з повномасштабним вторгненням РФ до країни. Польща у 2022 р. мала позитивну чисту міграцію у 3,3 млн осіб та рівень безробіття всього 2,4 % при нормі рівня безробіття в 5%.

У 2022 р. порівняно з 2010 р. спостерігається тенденція до зменшення рівня безробіття в усіх досліджуваних країнах, окрім України. Зауважимо, що в країнах з нижчими показниками економічного розвитку та рівня життя й вищим рівнем безробіття спостерігається вплив населення.

Міграційна політика повинна враховувати спричинені глобалізацією міграційні тенденції. У роботі проаналізовано глобальні індекси (індекс якості життя та індекс людського розвитку), оскільки саме вони підкреслюють вплив глобалізації на міграційні процеси та міграційну політику зокрема.

Для оцінки привабливості країн ЄС та України з боку мігрантів дослідимо індекс якості життя, який впливає на притік та відтік трудового населення. Індекс якості життя (Life Index) – індекс, розроблений ОЕСР, що дозволяє вимірювати та зіставляти рівень добробуту у різних країнах.

Динаміка індексу якості життя в Україні та країнах світу за 2013-2022 рр. наведена у табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Динаміка індексу якості життя в Україні та країнах ЄС за 2013-2022 рр.

Країни	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Середнє значення
<i>I</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>
Україна	31,7	22,2	20,1	85,6	87,5	96,0	102,3	104,8	107,4	111,9	76,9
Польща	90,5	95,2	109,7	153,6	150,2	146,6	148,0	141,8	132,6	140,0	130,8
Румунія	57,8	63,3	83,6	146,1	143,0	144,1	140,3	132,4	131,7	133,4	117,6
Чехія	122,2	123,0	127,5	167,4	165,4	162,0	158,8	156,2	156,3	162,6	150,1
Латвія							149,2	150,0	147,6	150,8	149,4
Литва	114,1	121,9	112,9	134,3	130,3	149,0	156,4	159,4	160,0	161,8	140,0

Продовження таблиці 2.3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Естонія	155,0	145,4	144,6		171,1	176,4	180,9	177,8	173,6	174,2	166,6
Болгарія	53,7	62,6	68,3	141,6	138,2	129,7	130,6	129,8	126,3	130,1	111,1
Німеччина	204,8	192,7	195,9	199,7	189,7	190,0	187,0	179,8	176,8	180,3	189,7
Словаччина	114,6	108,7	109,1		152,6	155,4	153,1	152,5	149,7	151,2	138,5
Франція	151,4	136,3	139,3	173,6	160,3	166,2	157,8	153,9	150,7	156,7	154,6
Угорщина	85,6	83,2	93,1	140,7	138,8	132,3	134,5	128,2	134,0	137,1	120,8

Джерело: складено автором на основі [46]

Отже, за даними таблиці 2.3 видно, що до країн з високим рівнем якості життя серед досліджених країн потрапили всі країни, окрім України, які мали середнє значення показника за 2013-2022 рр. вище за 100 балів (рис. 2.16).

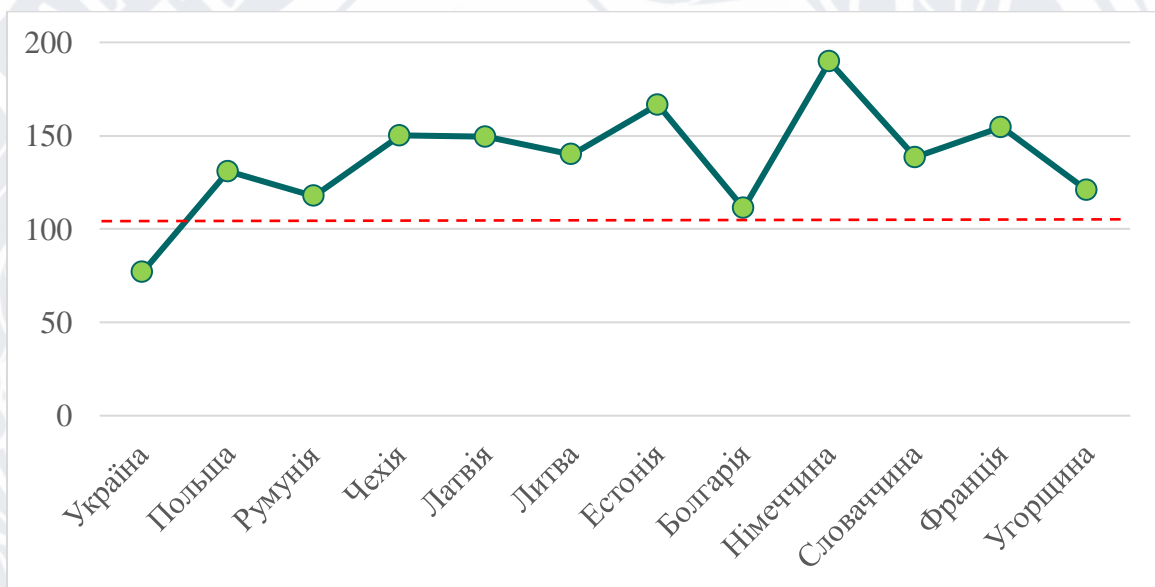

Рисунок 2.16 – Середнє значення індексу якості життя країн ЄС та України у 2013-2022 рр., бали

Джерело: побудовано автором на основі табл. 2.3

За даними рис. 2.16 видно, що Україна відноситься до країн з низьким середнім значенням (в середньому 76,9 бали). Отже, серед всіх проаналізованих країн ЄС, Україна посіла останнє місце за індексом якості життя, що пояснюється суттєвим відставанням України від інших країн, що робить її непривабливою для іммігрантів, і впливає на рішення українців про еміграцію.

Привабливість країни для зворотних мігрантів та іммігрантів також

визначається показниками соціально-економічного розвитку, що враховують розвиток людського потенціалу. Підсумковим показником, що оцінює довгостроковий прогрес людського розвитку у трьох основних площинах: довготривале та здорове життя; доступ до знань та гідний рівень життя, є Індекс людського розвитку.

Динаміка індексу людського розвитку в Україні та країнах ЄС за 2013-2021 рр. наведена в табл. 2.4.

Таблиця 2.4 – Динаміка індексу людського розвитку в Україні та країнах ЄС за 2013-2021 рр.

Країни	2013	2015	2017	2019	2021	Середнє значення
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
Україна	0,734	0,743	0,751	0,779	0,773	0,756
Польща	0,834	0,855	0,865	0,880	0,876	0,862
Румунія	0,785	0,802	0,811	0,828	0,821	0,809
Чехія	0,861	0,878	0,888	0,900	0,889	0,883
Латвія	0,810	0,830	0,847	0,866	0,863	0,843
Литва	0,834	0,848	0,858	0,882	0,815	0,847
Естонія	0,840	0,865	0,871	0,892	0,890	0,872
Болгарія	0,777	0,794	0,813	0,816	0,795	0,799
Німеччина	0,911	0,926	0,936	0,947	0,942	0,932
Словаччина	0,830	0,845	0,855	0,860	0,848	0,848
Франція	0,884	0,897	0,901	0,901	0,903	0,897
Угорщина	0,180	0,360	0,838	0,854	0,846	0,616

Джерело: складено автором на основі [47]

За даними таблиці 2.4 видно, що найвищий рівень людського розвитку серед досліджених країн ЄС у 2013 р. становив у Німеччині (0,911). Тоді як у 2022 р. найвищий ІЛР серед країн ЄС сформували у Німеччина (0,942) та Франція (0,903).

Значення ІЛР України за 2013 р. дорівнював 0,734, що визначило 88 позицію країни за загальним рейтингом. За 2022 р. Україна отримала значення ІЛР 0,756 (рис. 2.17).

Отже, Угорщина має найнижчий показник середнього ІЛР за 2013-2021 рр., ніж у інших досліджених країн Європи, що робить її менш привабливою для зворотних мігрантів та іммігрантів.

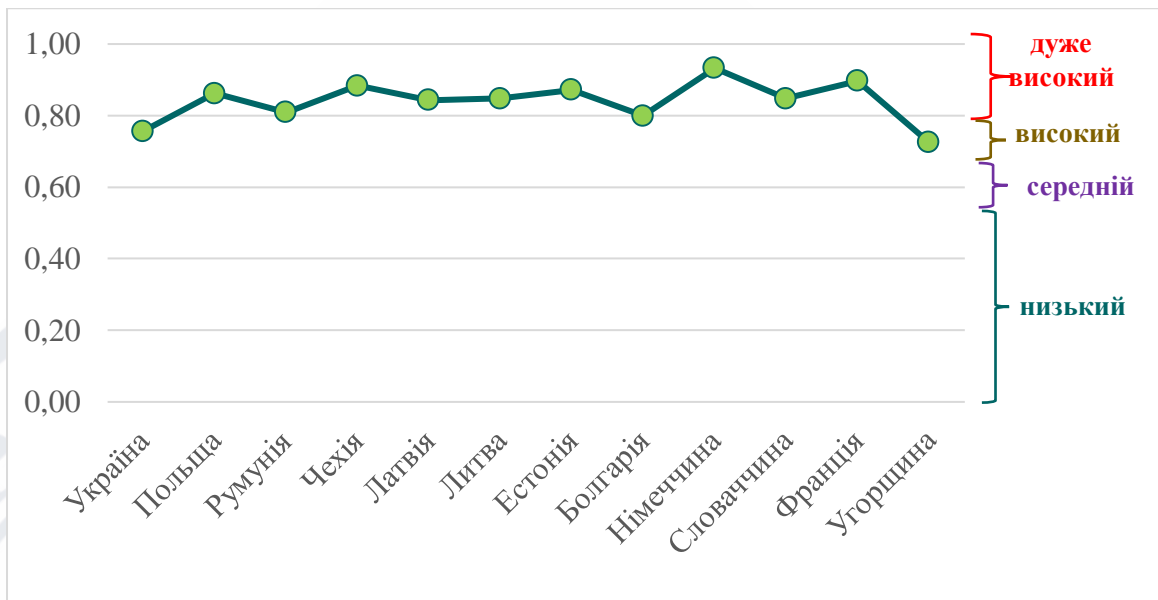

Рисунок 2.17 – Середнє значення індексу якості життя країн ЄС та України у 2013-2021 рр., бали

Джерело: побудовано автором на основі табл. 2.4

Отже, результати порівняльного аналізу міграційної політики України та країн Європейського Союзу надали можливість зробити такі висновки, що будуть покладені у рекомендації щодо удосконалення міграційної політики України.

Удосконалення міграційної політики країни передбачає впровадження таких заходів:

моніторинг міграційних процесів України з метою визнання негативних тенденцій;

сприяння керівними органами працевлаштуванню зворотних мігрантів;

створення сприятливих умов для забезпечення зворотності мігрантів (гранти, соціальне житло, пільгові кредити на відкриття бізнесу та житло, підвищення рівня безпеки населення, сприяння подоланню корупції в країні);

вивчення зарубіжного досвіду країн ЄС щодо підвищення ефективності міграційної політики та впровадження певних інструментів в Україні.

Висновок до розділу 2

Діагностика глобальних міграційних процесів дозволила зробити такі висновки.

1. Визначено тенденції розвитку глобальних міграційних процесів за останні роки. Так, за 2000-2022 р. відзначено збільшення кількості міжнародних мігрантів на 87,0%, а також біженців – на 89,0%. Міжнародні грошові перекази за досліджений період зросли з 128 млрд дол. до 702 млрд дол. Цей факт акцентує увагу на значенні міжнародної міграції для економік країн, які є батьківщиною емігрантів.

Головним регіоном світу, що приймає міжнародних мігрантів, залишається Європа, а серед країн США залишаються лідируючою державою, яка приймає мігрантів. Наступними приймаючими країнами стали в досліджуваному періоді Німеччина, Саудівська Аравія, Російська Федерація та Великобританія.

Найбільшими країнами еміграції у 2022 р. стали Індія з кількістю мігрантів 18 млн осіб та Україна – 12 млн осіб.

В роботі проведено прогнозування кількості емігрантів з використанням функції «ТЕНДЕНЦІЯ» у розрізі регіонів світу на 2025 р. та 2030 р. Встановлено, що у всіх регіонах відбудеться зростання кількості емігрантів у 2025 р., окрім країн регіону Африки на південь від Сахари, де кількість емігрантів зменшиться на 322,9 тис. осіб або на 1,14% та у країнах Європи та Північної Америки на 209 тис. осіб або на 0,3 %. У 2030 р. кількість емігрантів зросте у всіх регіонах світу.

2. Емпіричне дослідження міжнародних міграційних процесів в Україні дозволили визначити висхідну динаміку частки мігрантів протягом 1990-2020 рр., збільшення її у 2022 р. до 30,4% пояснюється і абсолютним збільшенням числа мігрантів до 9,5 млн осіб та скороченням населення України, що пов'язано із повномасштабним вторгненням росії в Україну. За оцінками експертів чисельність населення України у 2022-2023 рр. зменшилося до 31,2 млн осіб. Тобто маємо тенденції, що для національного

ринку праці створює додаткові труднощі із забезпеченням балансу попиту та пропозиції робочої сили.

У 2022 р. відмічена друга наймасштабніша хвиля вимушеної міграції з України, яка спричинила значні зміни як у обсягах та структурі міграції, причому емігранти з України не тільки створювали додаткове навантаження на бюджети приймаючих країн, а й стимулювали споживчий попит і підтримували економічну активність у той час, коли світова економіка почала занурюватися в рецесію.

3. Проведено порівняльний аналіз показників України та країн ЄС з метою визначення ефективності міграційної політики. Згідно проведеного аналізу встановлено, що у 2022 р. по відношенню до 2010 р. в досліджуваних країнах спостерігається істотне зростання чисельності емігрантів. Встановлено тенденцію зростання грошових переказів: у 2010 р. Україна отримала від заробітчанин 6,5 млрд дол. США, тоді як у 2022 р. сума отриманих грошових переказів становила 17,1 млрд дол. США. У 2022 р. максимальне значення заробітної плати спостерігалось у Німеччині – 4039,6 дол. США, мінімальне ж в Україні – 193,9 дол. США. У всіх країнах, окрім України, заробітна плата за 2010-2022 рр. мала висхідну тенденцію.

Проведено аналіз залежності індексу безробіття, як одного з вагомих факторів впливу на міграцію, від обсягу чистої міграції країн ЄС та України. Проведений аналіз виявив, що показник рівня безробіття в Україні у 2010 р. становив 8,2 %, що на 3,6 % менше від середнього рівня безробіття за дослідженими країнами (11,8 %). Лідерками за рівнем безробіття у 2010 р. були країни Балтії. У 2022 р. порівняно з 2010 р. спостерігається тенденція до зменшення рівня безробіття в усіх досліджуваних країнах, окрім України.

Проаналізовані глобальні індекси (індекс якості життя та індекс людського розвитку), що характеризують ефективність міграційної політики країн.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

3.1 Моделювання впливу трудової міграції на основні показники економічного розвитку України

З усіх взаємних впливів між країнами – торгівля, допомога, іноземні інвестиції, зв'язок, транспорт тощо – міграція має найзначніші та найтриваліші наслідки на соціально-економічний розвиток країн. Великий інтерес викликає те, що контролює таку систему зв'язку «розвиток-міграція-розвиток». Простіше кажучи, міграція часто мотивується відносною нерівністю у економічному розвитку країни-донора та країни-реципієнта (виключення мають шукачі політичного притулку та біженці). Проте міграція сама по собі може мати важливий вплив на економічний розвиток, особливо відносно бідніших країн, які відчують значний відтік мігрантів. Оскільки масштаб і складність міграційних потоків зросли, взаємний вплив потоків людей, навичок, знань і грошових переказів на розвиток протягом останніх років привернув значну увагу економістів-дослідників.

Загалом, економічно розвинуті країни за типом міграційної політики можна поділити на три групи (рис. 3.1).

Рисунок 3.1 – Моделі міграційної політики

Джерело: складено автором на основі [48]

Найпростішим методом прогнозування міграції на основі статистичних даних є екстраполяція. Це пов'язано з тим, що економетричні моделі мають доступні інструменти для прогнозування, тобто останні дані, і міграцію можна прогнозувати на основі цього методу. Екстраполяція дозволяє моделі надавати прогнози на короткий період часу (менше $1/3$ періоду, для якого модель була побудована) і полягає в поширенні висновків, зроблених на основі минулих спостережень за інтенсивністю міграційних потоків, на найновіший період.

При застосуванні екстраполяції передбачається, що основні історичні тенденції збережуться і в прогнозованому періоді.

Знову ж таки, коефіцієнт детермінації використовується для перевірки значущості параметрів рівняння тренду та вибору найкращої регресійної моделі, що і у випадку з часовими рядами.

Визначення структури часового ряду необхідне для побудови математичної моделі явища, яке є джерелом аналізованого часового ряду.

Прогнозування майбутніх значень часових рядів використовується для прийняття ефективних рішень.

Практичний аналіз часових рядів зазвичай включає наступні кроки:

- графічне представлення та опис поведінки часового ряду;
- ідентифікація та видалення природних компонентів часового ряду, що залежать від часу (тренд, сезонні та періодичні компоненти);
- виділення та видалення (фільтрація) низькочастотних або високочастотних складових процесу;
- дослідження випадкових складових часового ряду, що залишилися після видалення вищезазначених компонентів;
- побудова (вибір) і перевірка достовірності математичної моделі, що описує випадкові складові;
- прогнозування майбутнього розвитку процесу, представленого часовим рядом.

Чинники, що відбивають вплив міграційних процесів на соціально-економічний розвиток країн, представлені на рис. 3.2.

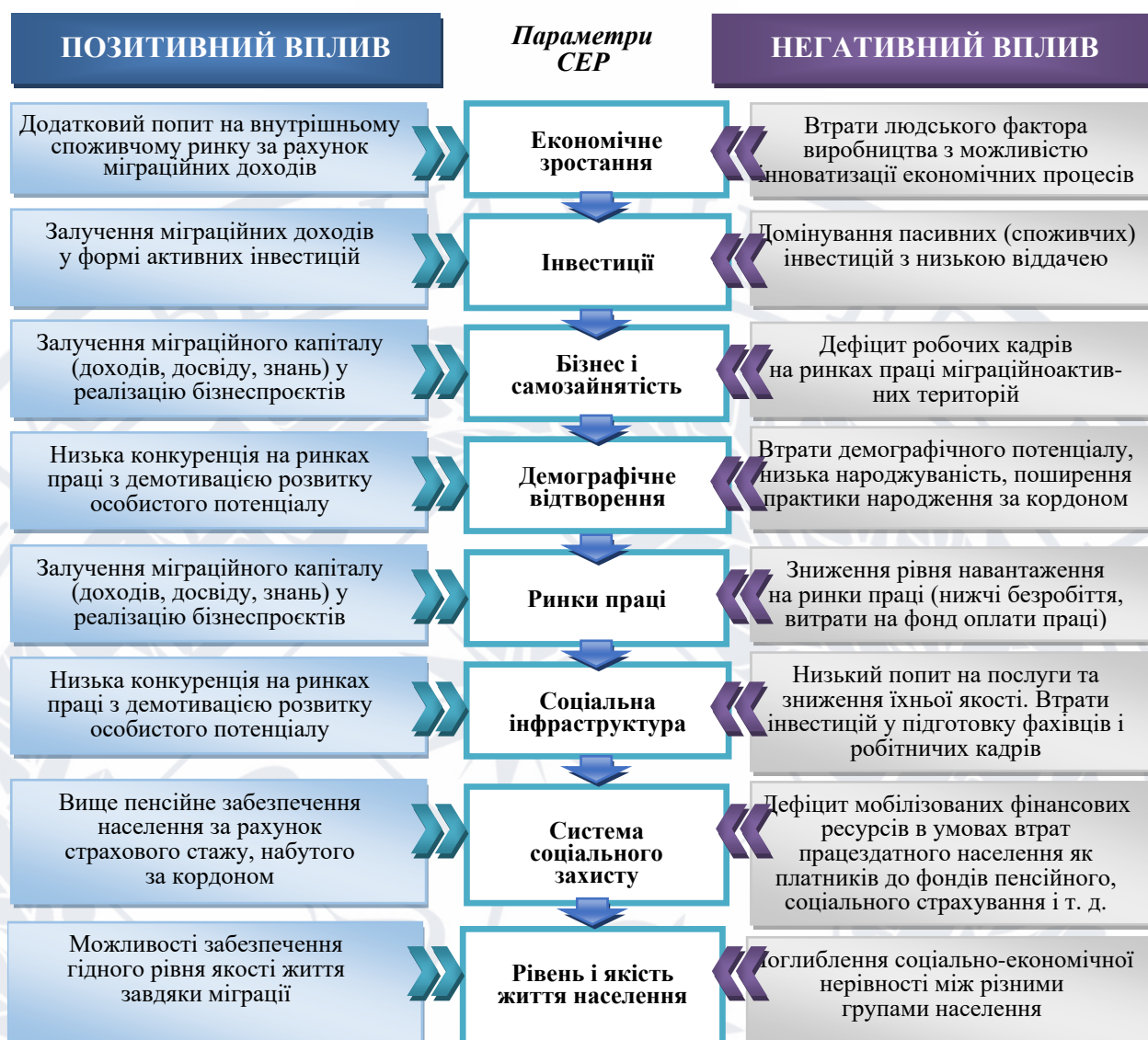

Рисунок 3.2 – Вплив міграційних процесів на соціально-економічний розвиток країн

Джерело: побудовано автором

Міграційні тенденції гальмують потенційне зростання ВВП, що призводить до зниження рівня доходу економічно активного населення. Водночас природний рівень безробіття є високим через структурні відмінності ринку праці. Основним фактором, що забезпечує економічний розвиток країни, є кваліфіковані працівники. У довгостроковій перспективі трудові мігранти прагнуть покращити сімейний добробут і надати більші можливості своїм дітям.

Для того, щоб спрогнозувати вплив міграційних процесів на рівень ВВП

України точково відповідно до аналізованої моделі, кожен фактор моделі вводиться окремо відповідно до часового ряду.

Для проведення регресійного аналізу, було обрано основні економічні показники, такі як: середня заробітна плата; перекази до країни, млрд дол. США; рівень безробіття; очікувана тривалість життя населення; індекс Джині.

Вихідні дані для здійснення кореляційно-регресійного аналізу впливу факторів на рівень ВВП наведені у табл. В.1 Додатку В.

При визначенні зв'язку множинної регресії, встановлено, що зв'язок між даними показниками присутній, і коефіцієнт множинної кореляції становить 0,961 і свідчить про тісний зв'язок залежної змінної (ВВП) та незалежних змінних (середня заробітна плата; рівень безробіття; очікувана тривалість життя населення; індекс Джині).

Коефіцієнт множинної детермінації становить 0,929, отже результативний показник у залежить від означених факторних ознак на 92,9%. Стандартна похибка становить приблизно 15,02, тобто, за даною моделлю, можливе відхилення обсягу ВВП на 15,02 млн дол.

Для аналізу множинного зв'язку ВВП з економічними показниками, був використаний метод множинної регресії при використанні «Пакет аналізу – аналіз даних» у Microsoft Excel).

Застосуємо покроковий алгоритм побудови моделі множинної регресії.

Крок 1. Побудуємо парну модель залежності показника ВВП від розміру середньої заробітної плати:

$$y = 0,34x_1 + 32,76 \quad (3.1)$$

Дану модель залежності ВВП України від розміру середньої заробітної плати зобразимо на рис. 3.3.

Крок 2. Побудуємо парну модель залежності показника ВВП від рівня переказів до країни:

$$y = 6,29x_2 + 69,96 \quad (3.2)$$

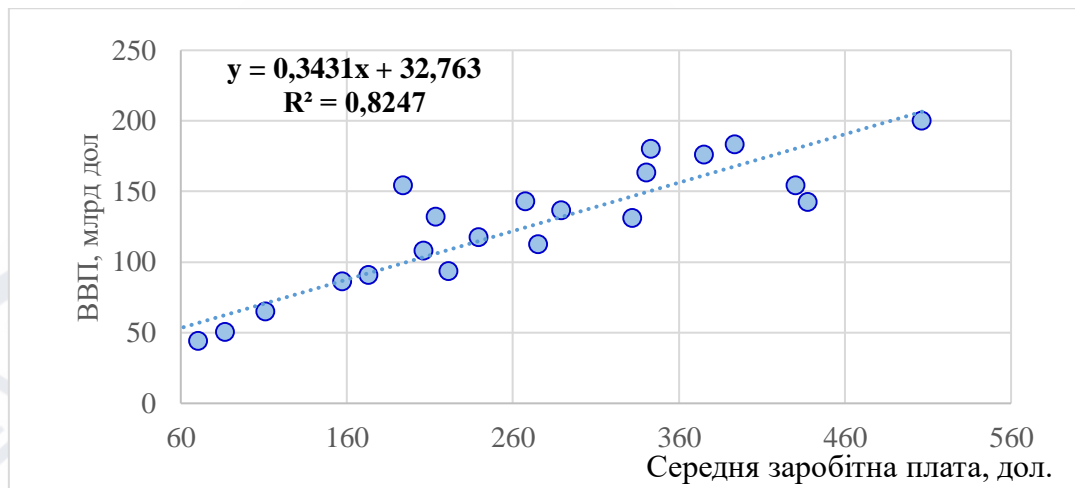

Рисунок 3.3 – Модель залежності ВВП від розміру середньої заробітної плати в Україні за 2010-2022 рр.

Джерело: побудовано автором на основі даних табл. В.1 Додатку В

Крок 2. Побудуємо парну модель залежності показника ВВП від рівня переказів до країни:

$$y = 6,29x_2 + 69,96 \quad (3.2)$$

Дану модель залежності ВВП України від рівня переказів до країни зображено на рис. 3.4.

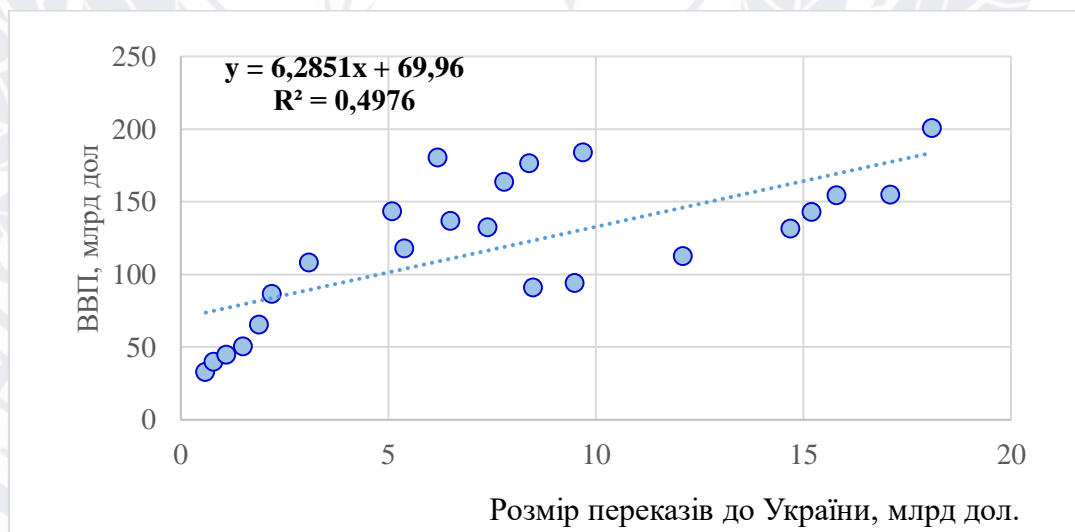

Рисунок 3.4 – Модель залежності ВВП від розміру переказів до України за 2010-2022 рр.

Джерело: побудовано автором на основі даних табл. В.1 Додатку В

Крок 3. Побудуємо парну модель залежності показника ВВП від рівня безробіття:

$$y = -2,43x_3 + 142,38 \quad (3.3)$$

Дану модель залежності ВВП України від рівня безробіття зображено на рис. 3.5.

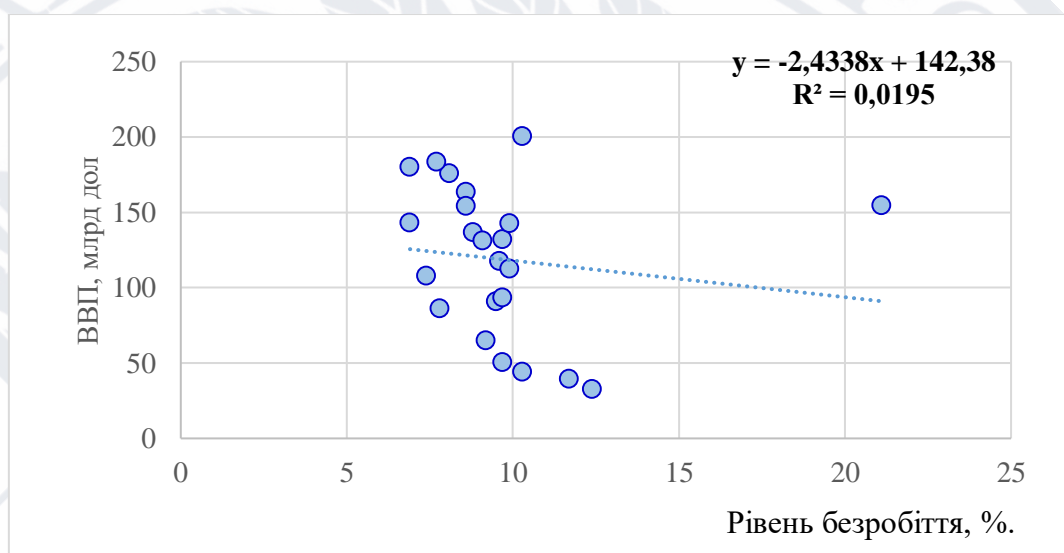

Рисунок 3.5 – Модель залежності ВВП від рівня безробіття за 2010-2022 рр.

Джерело: побудовано автором на основі даних табл. В.1 Додатку В

Крок 4. Побудуємо парну модель залежності показника ВВП від очікуваної тривалості життя населення:

$$y = 18,27x_4 - 1158,3 \quad (3.4)$$

Дану модель залежності ВВП України від очікуваної тривалості життя населення зображено на рис. 3.6.

Крок 5. Побудуємо парну модель залежності показника ВВП від індекса Джині:

$$y = -17,04x_5 + 573,32 \quad (3.5)$$

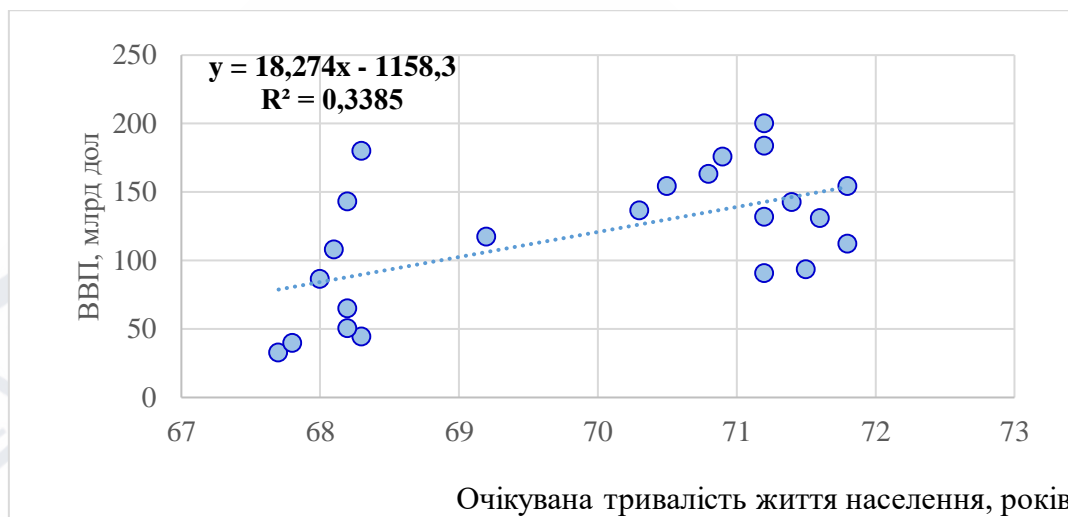

Рисунок 3.6 – Модель залежності ВВП від очікуваної тривалості життя населення за 2010-2022 рр.

Джерело: побудовано автором на основі даних табл. В.1 Додатку В

Дану модель залежності ВВП України від індекса Джині зображено на рис. 3.7.

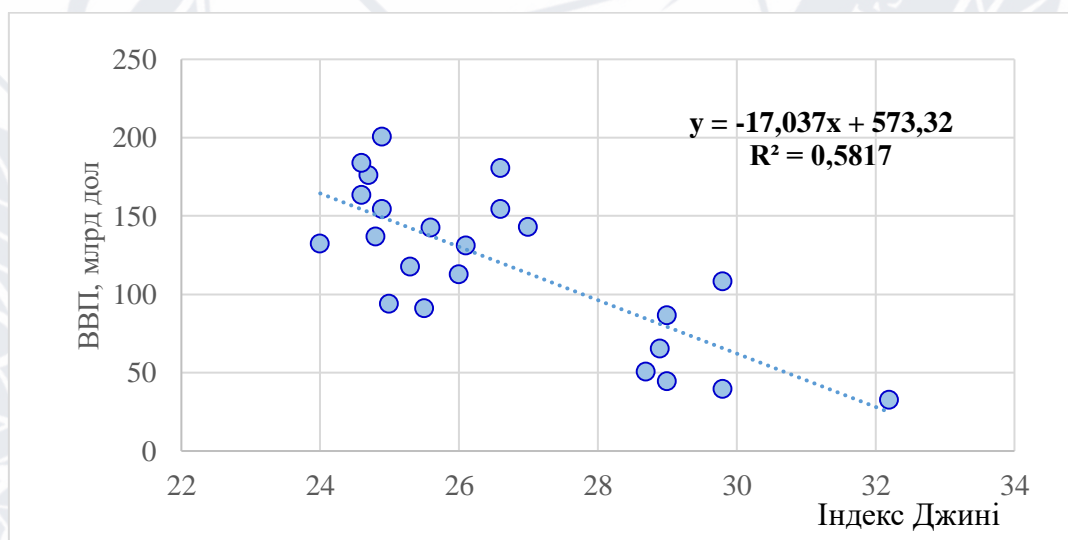

Рисунок 3.7 – Модель залежності ВВП від індекса Джині за 2010-2022 рр.

Джерело: побудовано автором на основі даних табл. В.1 Додатку В

Для того, щоб порівняти якість прогнозних факторних величин у плановому році, в табл. 3.1 наведені коефіцієнти детермінації моделей залежності факторних величин моделі від часових періодів (рис. 3.3-3.7).

Таблиця 3.1 – Коефіцієнти детермінації моделей залежності факторних величин моделі від часових періодів

Фактори	Моделі	Коефіцієнт детермінації
Середня заробітна плата, дол.	$y = 0,34x_1 + 32,76$	0,8247
Перекази до країни, млрд дол. США	$y = 6,29x_2 + 69,96$	0,4976
Рівень безробіття, %	$y = -2,43x_3 + 142,38$	0,0195
Очікувана тривалість життя населення	$y = 18,27x_4 - 1158,3$	0,3385
Індекс Джині	$y = -17,04x_5 + 573,32$	0,5817

Джерело: складено автором на основі рис. 3.3-3.7

Отже, найбільший ступінь залежності від часового періоду має динаміка середньої заробітної плати, оскільки протягом часу, за який досліджувався показник, він переважно зростає рівномірно середній заробітній платі. Також дуже суттєвий рівень залежності від часового періоду має індекс Джині, оскільки протягом часу спостережень означений показник майже рівномірно знижувався з деякими винятками.

Загалом, побудовані прогнозні екстраполяційні моделі мають в цілому високі коефіцієнти детермінації, що свідчить про те, що можна довіряти результатам, отриманих за допомогою екстраполяції для прогнозування на майбутній період. Кореляційна матриця наведена у табл. 3.2.

Таблиця 3.2 – Кореляційна матриця впливу на ВВП чинників

	ВВП, млрд дол. y	Середня заробітна плата, дол. США x_1	Перекази, млн дол. x_2	Рівень безробіття, % x_3	Очікувана тривалість життя населення, років x_4	Індекс Джині x_5
x_1	0,908	1,000				
x_2	0,706	0,771	1,000			
x_3	-0,140	-0,284	0,280	1,000		
x_4	0,582	0,679	0,838	0,063	1,000	
x_5	-0,763	-0,684	-0,682	-0,003	-0,805	1,000

Джерело: розраховано автором на основі даних табл. В.1 Додатку В за допомогою

З табл. 3.2 видно, що колінеарність прослідковується між чинниками x_2 та x_4 та чинниками x_4 і x_5 . Тому задля усунення мультиколінеарності із моделі усунуено один з колінеарних чинників x_2 .

Змінна y позначає обсяг ВВП; змінна x_1 – середню заробітну плату; x_3 – рівня безробіття; x_4 – очікувану тривалість життя населення; x_5 – індексу Джині. Найбільший парний коефіцієнт кореляції спостерігаємо між змінними y та x_1 , який становить 0,908. Тобто коефіцієнт кореляції між цими змінними має позитивне значення, близьке до 1, тобто зв'язок між ВВП та середньою заробітною платою тісний, коефіцієнт кореляції значущий. Найнижчий коефіцієнт кореляції між показниками y та x_3 становить -0,14.

Крок 6. Відобразимо рівняння регресії у формулі 3.7, що надає змогу визначити вплив кожного фактору на результат.

Тому модель буде мати остаточний вигляд такий:

$$y = 1555,18 + 0,27x_1 + 2,03x_3 - 17,1x_4 - 12,23x_5 \quad (3.6)$$

Проаналізувавши кожен параметр моделі 3.6, виявлено, що найбільшою мірою на зміну обсягу ВВП України впливає очікуваної тривалості життя населення, де параметр становить 17,1, а найменшою мірою – заробітна плата, зі значенням (0,27). Чим ближче значення до нуля, тим менший вплив.

Модель 3.6 свідчить, що за 2010-2022 рр. збільшення розміру середньої заробітної плати на 1 дол. США, призводило до того, що обсяг ВВП України в середньому збільшувався на 0,27 млрд дол.

Збільшення рівня безробіття на 1 % призводило до збільшення ВВП України в середньому на 2,03 млрд дол. Збільшення очікуваної тривалості життя населення на 1 рік призводило до зниження ВВП України в середньому на 17,1 млрд дол.

Збільшення індексу Джині на 1 % призводило до зниження ВВП України в середньому на 12,23 млрд дол. Стала 1555,18 свідчить про те, що існує велика кількість показників, які також впливають на зміну ВВП України.

Наступним кроком доцільно провести оцінку достовірності отриманої моделі, результат якої подано у таблиці 3.3.

За даними табл. 3.3 видно, що адекватність побудованого рівняння регресії (формула 3,6) оцінюється коефіцієнтом множинної кореляції $R = 0,9559$ (характеризує тісну лінійну залежність між ВВП країни та факторами), коефіцієнтом детермінації $R^2=91,38\%$ (зміна значення ВВП на 91,38% залежить від перерахованих чинників).

Таблиця 3.3 – Оцінка достовірності економетричної моделі ВВП країни від факторів

Регресійна статистика	
Коефіцієнт кореляції (множинний R)	0,9605
Коефіцієнт детермінації R^2	0,9226
Нормований R^2	0,9054
Стандартна помилка	15,1888
Спостереження	23

Джерело: складено та розраховано автором за даними табл. В.1 Додатку В

Для того щоб оцінити достовірність економетричної моделі в цілому, обчислено критерій Фішера (F-критерій). Значення F-критерію Фішера порівнюється з табличною величиною і робиться висновок про надійність зв'язку. Результати оцінки зведено до таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 – Оцінка достовірності моделі ВВП країни за критерієм Фішера

Дисперсійний аналіз	df	SS	MS	F	Значимість F
Регресія	4	49504,7986	12376,1996	53,6463	$9,26E^{-10}$
Залишок	18	4152,5967	230,6998		
Разом	22	53657,3952			

Джерело: складено та розраховано автором за даними табл. В.1 Додатку В

Оскільки у рівнянні $F_{\text{факт}} > F_{\text{табл}}$ (оскільки $53,646 > 9,26E^{-10}$) то гіпотеза про відсутність зв'язку між сукупним стандартизованим показниками

досліджуваними факторами відхиляється, тобто запропонована модель є статистично значуща.

Зауважимо, що достовірність економетричної моделі може бути досягнута лише за рахунок окремих параметрів, а інші можуть бути не достовірними, тому доцільно оцінити значущість кожного параметра моделей.

Також нами був здійснений аналіз за t-критерієм Стьюдента. Табличне значення критерію Стьюдента з рівнем значущості 0,05 становить 12,71. Фактичні показники t-критеріїв по кожному з факторів впливу становлять: 6,585; 1,616; -6,637; -4,637 відповідно, і вони є меншими за табличне значення, що свідчить про те, що, з ймовірністю 95%, відмінності порівнюваних величин статистично не значимі.

Результати обчислення t-критерію для визначеної економетричної моделі ВВП країни зведено до табл. 3.5.

Таблиця 3.5 – Оцінка достовірності моделі ВВП країни за критерієм Стьюдента

	Коефіцієнти	Стандартна помилка	t-статистика	P-значення
Y-перетинання	1555,18	370,7064	4,1952	0,0005
Змінна x_1	0,27	0,0417	6,5849	0,0000
Змінна x_3	2,04	1,2591	1,6163	0,1234
Змінна x_4	-17,10	4,7015	-3,6367	0,0019
Змінна x_5	-12,23	2,6366	-4,6373	0,0002

Джерело: складено та розраховано автором за даними табл. В.1 Додатку В

Таким чином, згідно з обчисленими характеристиками (коефіцієнти детермінації, кореляції, критерії Фішера та Стьюдента), які використані для оцінювання достовірності моделі, можна зробити висновок, що побудована нами модель відбиває тісний зв'язок між ВВП країни та середньою заробітною платою, рівнем безробіття; очікуваною тривалістю життя населення та індексом Джині.

Слід зазначити, що високі значення показників достовірності моделі визначають можливість її застосування для прогнозування рівня ВВП країни

у майбутні періоди.

Отже, регресійний аналіз дозволяє робити аргументовані висновки щодо розвитку даного економічного процесу, що базуються та підкріплюються конкретними математичними розрахунками, а також має велике значення для визначення альтернативи при розробці заходів міграційної політики.

3.2 Шляхи вдосконалення міграційної політики в Україні з урахуванням міжнародного досвіду

Розробка збалансованої міграційної політики в Україні вимагає формування та прийняття ефективних управлінських рішень. Особливого значення набуває розробка заходів, спрямованих на ефективне управління міграційними процесами. З метою регулювання та ефективного управління міграційними процесами держава має вирішити низку питань, які потребують аналізу та практичного вирішення. Міграційний процес загострює такі проблеми, як безробіття, відтік капіталу за кордон, відтік мізків та соціальну напруженість [49, с. 52].

Від міграційної політики кожної держави залежать як позитивні, так і негативні наслідки явища трудової міграції (рис. 3.8).

Рисунок 3.8 – Наслідки трудової міграції держави

Джерело: складено та розраховано автором

Важливою умовою ефективної міграційної політики є мінімізація негативних наслідків та посилення позитивних ефектів трудової міграції. Міграційна політика є ключовим компонентом управління міграцією. Формулюючи міграційну політику та розробляючи конкретні заходи для її реалізації, важливо визначити бажані результати міграційної політики, наприклад, для національної безпеки, для забезпечення трудовими ресурсами або для компенсації демографічних втрат.

Міграційна політика вимагає від держав вжиття заходів для контролю міграційних потоків в умовах нестабільного внутрішнього економічного, політичного та соціально-демографічного середовища. Міграційна політика насамперед спрямована на регулювання та контроль перетину кордонів. Важливою частиною формування міграційної політики є регулювання відносин з діаспорою, тобто заохочення мігрантів до повернення на батьківщину для використання їхнього соціального, інвестиційного, трудового та інтелектуального потенціалу. Реміграція власних громадян є одним із найперспективніших напрямів реалізації міграційної політики. Тому К. Дастманн та Я. С. Гьорлах [50] розробили загальну модель взаємозалежності економічних чинників (споживання, пропозиція праці, інвестиції в людський капітал та показники грошових переказів) у прийнятті мігрантами рішень про повернення на батьківщину.

Участь у міжнародних механізмах регулювання міграції є важливим кроком у формуванні єдиного міграційного простору та відповідає інтересам національного економічного розвитку. Міжнародний механізм регулювання міграції дозволить визначити спільні інтереси у сфері міграції та знайти шляхи вирішення проблем, спричинених міграцією. Одним із напрямів міжнародного співробітництва між країнами є сприяння зворотній міграції. Така міграційна модель, що базується на вищезазначених компонентах, є вигідною як для країн походження, так і для країн призначення. Зворотна міграція має запобігти «витоку мізків», оскільки країна походження отримує доходи своїх громадян за кордоном, а країна призначення - необхідні їй трудові ресурси. Хоча

питання міграційної політики значною мірою залишається в компетенції національних урядів, приклади успішного контролю за міграцією на міжнародному рівні є переконливими. Яскравим прикладом є спільна міграційна політика ЄС та розробка спільного глобального підходу до захисту біженців та надання притулку [29, с. 89].

При формуванні заходів регулювання міжнародної міграційної політики України, важливим є врахування зарубіжного досвіду. В межах удосконалення міграційної політики України необхідно брати до уваги зарубіжний досвід, зокрема країн ЄС. Міграційна політика України має сприяти зниженню факторів щодо масового виїзду населення.

Прикладом міграційної політики щодо українців за кордоном може слугувати Польща. Позитивною рисою польської міграційної політики було заохочення повернення польських громадян з-за кордону та залучення трудових мігрантів на місцевий ринок. Після вступу до ЄС у 2004 р.і Польща пережила відтік населення до Німеччини, Нідерландів, Великої Британії та інших європейських країн. У 2011 р. питання міграції було відстежено, було проведено перепис населення, який виявив кількість мігрантів (1,9 млн поляків).

Для вирішення проблеми трудової міграції Польща почала залучати трудові ресурси з інших країн, створила більш сприятливі умови для іноземців у вищих навчальних закладах, спростила умови для ведення бізнесу. Для сприяння поверненню робочої сили Польща пропонує консультативну допомогу в пошуку житла, працевлаштуванні та медичному обслуговуванні в рамках програми «Повернення».

Незважаючи на стабільне економічне зростання з ВВП, що перевищує 3% з 2014 р., і приплив іноземних інвестицій, Польща продовжує відчувати зростання міграції. Польща має намір продовжувати залучати студентів і працівників з інших країн, зокрема з України.

Центральна та Східна Європа є основним внутрішнім джерелом трудових мігрантів до ЄС, а Польща та Румунія є беззаперечними лідерами в

цьому процесі. Велика Британія, Німеччина, Італія та Іспанія мають найбільшу частку громадян з цих країн. Масштаби цього явища можна зрозуміти, подивившись на частку трудових мігрантів у загальній кількості населення країни. У Польщі 6,6% поляків працюють за кордоном, тоді як у Румунії цей показник становить 14%. Розглядаючи схожі стратегічні рішення щодо вдосконалення міграційної політики в країнах Центральної Європи, можна побачити, що повернення трудових мігрантів на батьківщину може відбуватися у двох напрямках (рис. 3.9).

монетарні стимули стимулюють повернення тих, хто шукав більш високих доходів

- зниження податків
- збільшення заробітної плати
- введення пільгових періодів

допомога в працевлаштуванні стимулює повернення "економічних біженців", що рятуються від відсутності роботи

- держпрограми працевлаштування
- курси та центри кар'єрного розвитку

Рисунок 3.9 – Напрямки повернення заробітчан в рідну країну

Джерело: складено автором

Незважаючи на те, що зворотна трудова міграція в Польщі та Румунії зростає, обидві країни все ще стикаються з нестачею робочої сили. У Польщі більшість складають українці, а в Румунії - молдовани.

Для порівняння розглянемо міграційну ситуацію в Латвії: у 1991 р. населення Латвії становило 2,7 млн осіб, сьогодні - близько 1,9 млн осіб. У 2009 р., після глобальної кризи, ВВП Латвії скоротився на 18%, трудові ресурси були виведені з країни і відбувся відтік мізків. Хоча трудові ресурси в Латвії є дефіцитними, на відміну від Польщі, ідея залучення іммігрантів сприймається в Латвії негативно. Це може бути пов'язано із загрозою вторгнення з боку РФ.

Латвія пропонує мігрантам, що повертаються, роботу в державному секторі та підтримує свою національну культуру, організовуючи літні табори,

школи латиської мови та фольклорні фестивалі по всьому світу. 2013 р. Латвія підписала угоди з деякими країнами про визнання подвійного громадянства.

Вивчення досвіду Латвії у роботі з діаспорою є надзвичайно важливим для України. Більшість представників діаспори готові повернутися, щоб розпочати власний бізнес. Тому латвійське місто Цесіс оголосило конкурс на фінансування проектів з грантом у 2 тис. євро, і за перший рік діаспоряни відкрили в місті 10 бізнесів. Досвід маленького латвійського міста став відомим, і згодом до програми почали долучатися колишні мешканці інших латвійських міст, які хотіли переїхати до Цесіса. Інші муніципалітети також підхопили цю ініціативу. Так, у 2018 р. в Латвії було запроваджено національну програму повернення діаспори та створено грантовий фонд для її підтримки, в рамках якого будь-який хороший бізнес-план може отримати грант у розмірі до 9 тис. євро (на кожен регіон виділяється 36 тис. євро). Важливою умовою участі в конкурсі була реєстрація місця проживання за кордоном. Латвійська база даних соціального житла також пропонує безкоштовне житло на два роки тим, хто проживав за кордоном протягом останніх трьох років, за умови, що за цей час вони знайдуть роботу або розпочнуть власний бізнес і переїдуть до нового житла.

«Блакитна карта» - це електронний сертифікат, що підтверджує право на проживання та роботу в одній з країн-членів ЄС (за винятком Данії, Великобританії та Ірландії). Передумовою для створення «Блакитної карти» у 2009 р. стало значне старіння населення ЄС та нестача місцевих кадрів. Хоча ця проблема є спільною для всіх країн ЄС, Ірландія, Данія та Великобританія відмовилися від проекту.

Це програма ЄС з працевлаштування кваліфікованого персоналу з-за кордону, і кожна країна ЄС має свої власні умови її реалізації. «Блакитна карта» орієнтована на представників дефіцитних професій (науковців, лікарів, інженерів, математиків) і значно полегшує переїзди. «Блакитну карту» можна отримати за умови, що особа не є громадянином ЄС, має вищу освіту або кваліфіковану підготовку і має трудовий договір або офіційне

працевлаштування [50].

Глава 4 Директиви 2009/50 [51] передбачає, що «Блакитна карта» має наступні переваги:

- умови праці (мінімальна заробітна плата на рівні 150% від середньої заробітної плати в країні (стаття 5(2) Директиви); в деяких державах-членах ЄС може бути встановлена вища заробітна плата залежно від професійних потреб;

- право на воз'єднання сім'ї гарантується (ст. 15(4) Директиви);

- право вільно пересуватися в межах ЄС і перебувати до 12 місяців у будь-якій країні;

- національне законодавство країн ЄС передбачає коротший термін перебування для власників «Блакитної карти» для отримання дозволу на постійне проживання (ПМП). У Німеччині, наприклад, посвідка на постійне проживання надається через 33 місяці на підставі Блакитної карти; 21 місяця достатньо, якщо власник володіє мовою на рівні B1 і регулярно сплачує внески до пенсійного фонду. Зазвичай потрібно прожити п'ять років;

- власники «Блакитної карти» мають право претендувати на всі основні соціальні та економічні пільги, гарантовані громадянам країни.

Виходячи з проаналізованого зарубіжного досвіду, доцільно було б запровадити національну програму сприяння поверненню українських трудових мігрантів та залучення висококваліфікованих мігрантів.

Хоча в деяких країнах ЄС існують конкретні державні заходи, спрямовані на зменшення негативних наслідків міграції, результативність національних міграційних політик не дозволяє зробити однозначні висновки щодо ефективності конкретних заходів.

Рекомендації щодо вдосконалення міграційної політики України з урахуванням досвіду країн ЄС представлені на рис. 3.10.

Ефективність міграційної політики може бути досягнута, наприклад, якщо Уряд впровадить національний план дій у сфері міграційної політики, який враховує специфіку економічного розвитку України.

Рисунок 3.10 – Рекомендації щодо вдосконалення міграційної політики України з урахуванням досвіду країн ЄС

Джерело: побудовано автором на основі [51]

Цей план має включати національні пріоритети, реалізацію програм/заходів та очікувані результати.

Ці рекомендації щодо вдосконалення міграційної політики допоможуть зменшити негативні наслідки міграційного процесу.

Висновки до розділу 3

З метою вдосконалення міжнародної міграційної політики України було запропоновано такі напрями.

1. Для побудови економетричної моделі ВВП країни було обрано такі показники, як: середня заробітна плата; перекази до країни, млрд дол. США;

рівень безробіття; очікувана тривалість життя населення; індекс Джині. Після перевірки чинників на мультиколінеарність з моделі було видалено перекази до країни колінеарність прослідковується між чинниками x_2 та x_4 . Тому задля усунення мультиколінеарності із моделі усунуено один з колінеарних чинників x_2 .

Високі значення показників достовірності моделі визначають можливість її застосування для прогнозування рівня ВВП країни у майбутні періоди.

На підставі побудованої економіко-математичної моделі, яка дозволяє спрогнозувати показники ВВП країни лише на основі наявних даних протягом великої кількості років, проте, модель не враховує форс-мажорні та непередбачувані обставини. До непередбачуваних обставин у 2022 р. відноситься військове вторгнення РФ на територію України, що спричинило відтік людей з країни, збільшення кількості вимушених мігрантів.

2. Задля розробки рекомендацій з удосконалення міграційної політики України було досліджено досвід країн ЄС та виділено два напрями повернення заробітчани в рідну країну: монетарні стимули та допомога в працевлаштуванні.

Країни ЄС проводять політику залучення висококваліфікованих мігрантів, повернення їх на батьківщину та налагодження зв'язків з діаспорою. Мігранти з бідніших країн використовуються для поповнення робочої сили, щоб запобігти дефіциту робочої сили та забезпечити економічний розвиток. Однак в Україні втрата висококваліфікованих працівників є перешкодою для економічного розвитку країни в умовах глобалізаційних викликів.

На основі досвіду країн ЄС були розроблені рекомендації щодо вдосконалення міграційної політики України. Вони включають залучення трудових мігрантів з інших країн, передачу питань міграції місцевим органам влади, створення національної програми у сфері міграції та ухвалення національного плану дій з міграційної політики.

ВИСНОВКИ

Сучасний глобальний ринок праці, як невід’ємна частина ринку праці, характеризується трьома основними моделями трудових відносин: європейською, англосаксонською та китайською. Ці моделі значною мірою відображають умови ринку праці в різних частинах світу, а їх відмінності визначають масштаб і легітимність процесу міграції.

Науковці різновекторно трактують дефініцію «міграція», дослідивши їх у роботі виділено такі підходи: демографічний, економічний, соціологічний, політичний та глобальний. Міжнародна міграція є важливим джерелом покращення матеріального стану всіх суб’єктів відносин.

Періодизація розвитку міжнародних міграційних процесів включає період меркантилізму, індустріальний період та період постіндустріальної міграції.

Діагностика глобальних міграційних процесів дозволила зробити такі висновки.

1. Визначено тенденції розвитку глобальних міграційних процесів за останні роки. Так, за 2000-2022 р. відзначено збільшення кількості міжнародних мігрантів та біженців. Міжнародні грошові перекази за досліджений період зросли майже вшестеро.

Головним регіоном світу, що приймає міжнародних мігрантів, залишається Європа, а серед країн – США залишаються лідируючою державою, яка приймає мігрантів. Наступними приймаючими країнами стали в досліджуваному періоді Німеччина, Саудівська Аравія, Російська Федерація та Великобританія.

В роботі проведено прогнозування кількості емігрантів з використанням функції «ТЕНДЕНЦІЯ» у розрізі регіонів світу на 2025 р. та 2030 р. Встановлено, що у всіх регіонах відбудеться зростання кількості емігрантів у 2025 р., окрім країн регіону Африки на південь від Сахари та у країнах Європи та Північної Америки. У 2030 р. кількість емігрантів зросте у всіх регіонах світу.

2. Емпіричне дослідження міжнародних міграційних процесів в Україні дозволили визначити висхідну динаміку частки мігрантів протягом 1990-2020 рр., збільшення її у 2022 р. пояснюється і абсолютним збільшенням числа мігрантів та скороченням населення України, що пов'язано із повномасштабним вторгненням росії в Україну.

У 2022 р. відмічена друга наймасштабніша хвиля вимушеної міграції з України, яка спричинила значні зміни як у обсягах та структурі міграції, причому емігранти з України не тільки створювали додаткове навантаження на бюджети приймаючих країн, а й стимулювали споживчий попит і підтримували економічну активність у той час, коли світова економіка почала занурюватися в рецесію.

3. Проведено порівняльний аналіз показників України та країн ЄС з метою визначення ефективності міграційної політики. Згідно проведеного аналізу встановлено, що у досліджуваних країнах спостерігається істотне зростання чисельності емігрантів. Встановлено тенденцію зростання грошових переказів. У всіх країнах, окрім України, заробітна плата за 2010-2022 рр. мала висхідну тенденцію.

Проведено аналіз залежності індексу безробіття, як одного з вагомих факторів впливу на міграцію, від обсягу чистої міграції країн ЄС та України. Проведений аналіз виявив, що показник рівня безробіття в Україні у 2010 р. становив 8,2 %, що на 3,6 % менше від середнього рівня безробіття за дослідженими країнами (11,8 %). Лідерками за рівнем безробіття у 2010 р. були країни Балтії. У 2022 р. порівняно з 2010 р. спостерігається тенденція до зменшення рівня безробіття в усіх досліджуваних країнах, окрім України.

Проаналізовані глобальні індекси (індекс якості життя та індекс людського розвитку), що характеризують ефективність міграційної політики країн.

З метою вдосконалення міжнародної міграційної політики України було запропоновано такі напрями.

1. Побудовано економетричну модель ВВП України на основі таких

показників, як: середня заробітна плата; перекази до країни, млрд дол. США; рівень безробіття; очікувана тривалість життя населення; індекс Джині.

Високі значення показників достовірності моделі визначають можливість її застосування для прогнозування рівня ВВП країни у майбутні періоди.

2. Досліджено досвід країн ЄС і виділено монетарні стимули та допомогу в працевлаштуванні задля повернення заробітчан в рідну країну.

На основі досвіду країн ЄС були розроблені рекомендації щодо вдосконалення міграційної політики України. Вони включають залучення трудових мігрантів з інших країн, передачу питань міграції місцевим органам влади, створення національної програми у сфері міграції та ухвалення національного плану дій з міграційної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Степура Т. М. Міграційні процеси у контексті глобалізації та їх державне регулювання. *Науковий вісник*. 2007. Вип. 17.6. С. 148–155.
2. Законодавче закріплення основ ведення соціального діалогу в Україні: матеріали засід. кр. Столу Нац. тристор. соц.-ек. ради при Президентові України та Міжнародного бюро праці (м. Київ, 11 травня 2006 р.). URL: www.declaration.kiev.ua.
3. Кваша О.С. Зовнішні міграційні процеси трудових ресурсів: фактори, стан та наслідки для України. *Економіка і суспільство*. 2017. № 10. С. 535–540.
4. Лагуніна О. Особливості міжнародної міграції в Україні та світі. *Економічна думка*. 2016. № 4. С. 7–11.
5. Малиха М.І. Теоретичне осмислення сутності поняття «міграція» в політичній науці. *Науковий журнал «Політикус»*. 2016. № 2. С. 16–19.
6. Танчин І.З. Соціологія: навч. посіб. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ, 2008. 351 с.
7. Geist V. Sociologicky slovník. 1992. 580 p.
8. Драгунова Т. Просторовий аналіз міграційного процесу в м. Києві. *Статистика України*. 2004. №1. С. 72 – 79.
9. Ровенчак О. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять. *Політичний менеджмент*. 2006. № 2. С. 127 – 139.
10. Glossary on Migration 2nd edition. International Organization for Migration. 2011. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml25_1.pdf.
11. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри: (Понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика): Енциклопедія / Упоряд. Ю. І. Римаренко. К.: Довіра, 1998. 912 с.
12. Шелюк В. Соціальна міграція: Етапи, функції, типи. *Перспективи*. 2001. № 3 (15). С. 45–50.

13. Massey D. S. Patterns and Processes of International Migration in the 21st Century. *University of Pennsylvania*, 2003. 42 p.
14. Everett S. Lee A Theory of Migration. *Demography*. 1966. Vol. 3, № 1. P. 47-57.
15. Harris J., Todaro M. Migration, unemployment, and development: a two-sector analysis. *American Economic Review*. 1970. № 60. P. 126-142.
16. Massey D., Arango J., Hugo G., Kouaouci A., Pellegrino A., Taylor E. Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*. Vol. 19. № 3 (Sep., 1993). P. 431-466.
17. Massey D. S. International migration and economic development in comparative perspective. *Population and Development Review*. 1989. № 14. P. 383-414.
18. Семигіна Т. Соціальна політика у глобальному вимірі. Київ: Пульсари, 2003. 252 с. 8. Тресторонні консультації / пер. з англ.; наук. ред. В. Костриця. Київ: Міленіум, 2002. 108 с.
19. Антощук И.А. Анализ механизма миграции русскоязычных ученых в области компьютерных наук в Великобританию. *Журнал «Мониторинг общественного мнения: Экономические и социальные перемены»*. 2017. № 1. С. 140-155.
20. Hein de Haas A theory of migration: the aspirations-capabilities framework. *Comparative Migration Studies*. 2021. № 9. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fheindehaas.files.wordpress.com%2F2021%2F02%2Fa-theory-of-migration.pdf&clen=898619&chunk=true>
21. Мульска О. П. Міграційні процеси та економічне зростання: теорія каузальності та практика ефективного управління: монографія. Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», Львів, 2022. 472 с.

22. Тапинос Г.-Ф. Глобальные тенденции и проблемы. Глобализация, региональная интеграция, международная миграция. *Международный журнал социальных наук*. 2001. № 032. С. 61–72.

23. Стельмащук Л.С. Особливості прояву сучасних видів міграції населення. *Молодий вчений*. 2015. № 4 (19). Частина 2. С. 62-65.

24. Побулавец Н. Л. Концептуальні підходи до дефініцій поняття «міграція». *Соціально-трудові відносини: теорія та практика*. 2014. № 1. С. 373–376.

25. Длугопольська Т. І. Міжнародна міграційна політика: від теорій до імплементацій. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна*. 2020. Вип. 12. С. 31-49. DOI: 10.26565/2310-9513-2020-12-03

26. П'ятковська О. Класифікація видів міжнародної трудової міграції: окреслення операційних понять. *Галицький економічний вісник*. 2011. №1(30). С. 30-34.

27. Collinson S. *Europe and International Migration*. London; New York: Pinter Publishers, 1994. 210 p.

28. Курунова Ю. О. Міжнародна міграція робочої сили як чинник економічного розвитку країн (на прикладі міграційних потоків між ЄС і Україною): дис. ... канд. екон. наук. Одеса: Одес. нац. ун-т ім. Мечникова, 2015. 242 с.

29. Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: монографія. Київ: НІСД, 2018. 472 с.

30. Мойсей В. Зовнішні ефекти міжнародної міграції трудових ресурсів. *Technology audit and production reserves*. 2015. № 2/6 (22). Р. 87–93.

31. *World Migration Report 2022*. International Organization for Migration. URL: <https://www.iom.int/>

32. *Worldwide Immigration Trends Report*. URL: <https://www.fragomen.com/trending/worldwide-immigration-trends-reports/index.html?gclid=CjwKCAjw->

eKpBhAbEiwAqFL0mjx09kc3egMJTfO16o1WvQGc8lNJdvLyh5Zp6tY0M3Avix
qecE-SfhoCzZcQAvD_BwE

33. Повернення додому мільйонів громадян України вимагатиме значних зусиль від української влади і держав-партнерів. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainsiv-ta-ih-migracia-zakordon-cerez-vijnu.html>

34. У 2023 році населення України скоротиться до 32 млн – причини. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20230804-u-2023-roczinaseleण्या-ukrayiny-skorotytsya-do-32-mln-prychyny/>

35. Міграція в Україні: цифри і факти. 2021. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/migration_in_ukraine_facts_and_figures_2021-ukr_web.pdf

36. Українські мігранти підіймають економіку Європи. Що буде з Україною без них? URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/01/10/695807/>

37. Ситуація з біженцями в Україні. URL: <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine>

38. Міграційні прояви та впливи – уроки для України. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2023/05/09/2023-MATRA-I-KVARTAL-5.pdf>

39. Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року. URL: <http://me.kmu.gov.ua>

40. Антонюк Н. В., Микієвич М. М. Європейський Союз: політика, економіка, право : навч. посібник. Львів, 2005. 532 с

41. Кондратюк С. Лісабонський договір і формування спільного європейського простору. *Віче*. 2011. № 2. С. 2–4

42. Європейська Рада схвалила Пакт імміграції та надання притулку. *Радіо Свобода*. 2008. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1330444.html>

43. Unctadstat. URL: <https://unctadstat.unctad.org/datacentre/dataviewer/US.Remittances>.

44. Unemployment rate. URL:
<https://w3.unece.org/PXWeb/ru/Table?IndicatorCode=43>
45. Estimated net migration figures in Europe in 2023, by country. URL:
<https://www.statista.com/statistics/686124/net-migration-selected-european-countries/>
46. Quality of Life Index by Country 2023 Mid-Year. URL:
https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp?title=2016&region=154
47. Human Development Index (HDI). URL: <https://hdr.undp.org/>
48. Негрей М. В., Комар М. І. Моделювання міграційних процесів в умовах невизначеності економічної політики. *Підприємство та інновації*. 2019. № 9. С. 182-186.
49. Frolova A. A. Development of international labour migration in Ukraine. Proceedings of XXVII International scientific conference «New step in science». Morrisville, Lulu Press., 2018. PP. 50-55.
50. Essential information // EU Immigration Portal. Practical information on moving to the European Union. URL:
https://ec.europa.eu/immigration/bluecard/essential-information_en.
51. Council Directive 2009/50/EC of 25 May 2009 on the conditions of entry and residence of third-country nationals for the purposes of highly qualified employment. *Official Journal of the European Union*. 18 June 2009. P. 17-29.
52. Офіційний сайт The World Bank. URL:
<https://data.worldbank.org/indicator/>
53. Migration data portal (IOM's Global Migration Data Portal). URL:
https://migrationdataportal.org/data?i=stock_abs_&t=2017
54. Gross Average Monthly Wages // United Nations Economic Commission for Europe. URL: https://w3.unece.org/PXWeb2015/pxweb/en/STAT/STAT__20-ME__3-MELF

55. Перекази від трудових мігрантів: поточна ситуація та оцінка перспектив. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Transfers_from_migrant_workers_Tokarchuk_2020-06-03.pdf?v=4

ДОДАТКИ

Таблиця А.1 – Систематизація основних теорій міжнародної міграції у сучасному економічному просторі

Теорії, підходи	Основні положення
1	2
Неокласична теорія	Максимальна корисність індивідуумів, що підлягають бюджетним обмеженням, а заробітна платня виступає базовим мотивом для міграції. Найчастіше застосовується у вивченні причин, процесів та наслідків міжнародної міграції
Кейнсіанська економічна теорія	Критикує постулати неокласичної економічної теорії стосовно міжнародної міграції. Пропозиція праці також залежить не тільки від реальної, але і від номінальної заробітної платні. Ця різниця виникає через різні погляди стосовно ролі грошей в економіці. Міжнародна міграція усуває відмінності як у рівні безробіття, так і в рівні реальної зарплатні
Структурно-історичний підхід	Антитеза неокласичній теорії, що розглядала міжнародну міграцію, як результат асиметричного зростання внаслідок розповсюдження капіталістичних виробничих відносин, і як фактор, що поглиблював нерівність
Нова економічна теорія трудової міграції	Рішення мігрувати найчастіше приймається колективно за потреби збільшити колективний агрегований дохід
Теорія притягування-відштовхування	Економіст Е. Лі припустив, що людина зважується на міграцію в залежності від факторів, що існують та детермінуються в країнах вибуття, факторів, що існують в країні прибуття, а також від так званих «проміжних обставин» (дистанція, міграційна політика тощо). Лі показав, що міграційні потоки між країнами формуються не тільки тому, що обставини, які впливають на рішення мігрувати, сильно локалізовані, але і через потік інформації від вже від'їхавших мігрантів. І в результаті такого потоку, в різних точках міграційної площини, формуються фактори притягування та відштовхування
Дуальна теорія ринку робочої сили	Міжнародна міграція ґрунтується на попиті та ініціюється рекрутерською політикою роботодавців або урядів, в країнах призначення
Теорія світових систем	Теорія надає структурне підґрунтя до розуміння того, чому робоча сила в бідних країнах має схильність до міграції, наголошуючи не тільки на різниці у заробітних платах, як це висвітлюється у неокласичній теорії
Теорія людського капіталу	Міжнародна міграція як інвестиційне рішення
Теорія соціальних мереж	Обмін інформацією та побудова міцних стосунків – є основою, на якій будується міграційна мережа
Теорія сукупної причинової зумовленості	Соціальний капітал з часом накоплюється та на довгий час забезпечує міжнародну міграцію

1	2
Концепція мобільного переходу	Демографічному переходу притаманні певні форми мобільності населення, послідовність зміни яких є мобільним переходом. По мірі модернізації суспільства, не просто зростає загальна мобільність населення, але характер міграційних процесів змінюється в залежності від проходження фаз переходу
Теорія відносної відмінності	Передумовою теорії є порівняння нерівності в межах однієї країни, а не групи країн. Значна різниця в оплаті праці, сильні структурні фактори відштовхування та притягування вказують на відмінності між країнами. Ця теорія пояснює, чому емігранти з розвинених європейських країн або Канади переїжджають до Америки. Розподіл мігрантів на «позитивних» та «негативних»
Синтетична теорія міжнародної міграції	Міжнародна міграція виникає в ході соціальної, економічної і політичної трансформації, яка супроводжується поширенням капіталістичних ринкових відносин на доринкові та неринкові суспільства (як впливає з гіпотези теорії світових систем)

Джерело: складено автором на основі [14-18]

Таблиця Б.1 – Топ-10 країн – найбільших одержувачів грошових переказів за 1995-2022 рр.

Ранг	1995		2000		2005		2010		2015		2020		2022	
	Країна	млрд дол.	Країна	млрд дол.	Країна	млрд дол.	Країна	млрд дол.	Країна	млрд дол.	Країна	млрд дол.	Країна	млрд дол.
1	Індія	6,2	Індія	12,9	Китай	23,6	Індія	53,5	Індія	68,9	Індія	83,2	Індія	100
2	Філіпіни	5,4	Франція	8,9	Мексика	22,7	Китай	52,5	Китай	63,9	Китай	59,5	Мексика	60
3	Німеччина	4,5	Мексика	7,5	Індія	22,1	Мексика	22,1	Філіпіни	29,8	Мексика	42,9	Китай	51
4	Франція	4,4	Філіпіни	6,9	Нігерія	14,6	Філіпіни	21,6	Мексика	26,2	Філіпіни	34,9	Філіпіни	38
5	Мексика	4,4	Великобританія	5,1	Франція	14,2	Франція	19,9	Франція	24,1	Єгипет	29,6	Єгипет	32
6	Португалія	4,0	Іспанія	4,9	Філіпіни	13,7	Нігерія	19,7	Нігерія	20,6	Пакистан	26,1	Пакистан	29
7	Туреччина	3,3	Туреччина	4,6	Бельгія	6,9	Німеччина	12,8	Пакистан	19,3	Франція	24,5	Бангладеш	21
8	Р. Корея	3,3	Р. Корея	4,5	Німеччина	6,9	Єгипет	12,5	Єгипет	18,3	Бангладеш	21,8	Нігерія	21
9	Греція	3,3	США	4,4	Іспанія	6,7	Бельгія	11,0	Німеччина	15,6	Німеччина	17,9		
10	Іспанія	3,2	Німеччина	3,6	Польща	6,5	Бангладеш	10,8	Бангладеш	15,3	Нігерія	17,2		

Джерело: Світовий банк

Таблиця Б.2 – Топ-10 країн – найбільших джерел грошових переказів за 1995-2020 рр.

Ранг	1995		2000		2005		2010		2015		2020	
	Країна	млрд дол.	Країна	млрд дол.	Країна	млрд дол.	Країна	млрд дол.	Країна	млрд дол.	Країна	млрд дол.
1	США	22,2	США	35,3	США	47,8	США	50,5	США	60,7	США	68,0
2	Саудівська Аравія	16,6	Саудівська Аравія	15,4	Саудівська Аравія	14,3	Саудівська Аравія	27,1	ОАЕ	40,3	ОАЕ	43,2
3	Німеччина	11,4	Німеччина	8,7	Німеччина	12,7	рф	21,5	Саудівська Аравія	38,8	Саудівська Аравія	34,6
4	Швейцарія	10,1	Швейцарія	6,2	Швейцарія	10,9	Швейцарія	18,5	Швейцарія	26	Швейцарія	28,0
5	Франція	4,9	Великобританія	5,4	Великобританія	9,6	Німеччина	14,7	Китай	20,4	Німеччина	22,0
6	рф	3,9	Франція	5,1	Франція	9,5	Італія	12,9	рф	19,7	Китай	18,1
7	Нідерланди	2,8	ОАЕ	3,7	Р. Корея	6,9	Франція	12	Німеччина	18,2	рф	16,9
8	Великобританія	2,6	Р. Корея	3,6	рф	6,8	Кувейт	11,9	Кувейт	15,2	Франція	15,0
9	Люксембург	2,2	Ізраїль	3,3	Люксембург	6,7	Люксембург	10,7	Франція	12,8	Люксембург	14,2
10	Р. Корея	2,1	Люксембург	2,7	Малайзія	5,7	ОАЕ	10,6	Катар	12,2	Нідерланди	13,9

Джерело: Світовий банк

Таблиця Б.3 – Показники для порівняльного аналізу ефективності міграційної політики України та країн ЄС за 2010-2022 рр.

Показники	Роки	Україна	Польща	Румунія	Чехія	Латвія	Литва	Естонія	Болгарія	Німеччина	Словаччина	Франція	Угорщина
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>	<i>13</i>	<i>14</i>
Населення, млн осіб	2010	45,80	38,04	20,25	10,47	2,10	3,10	1,33	7,40	81,78	5,39	65,03	10,00
	2015	42,70	37,99	19,82	10,55	1,98	2,91	1,32	7,18	81,69	5,42	66,55	9,84
	2020	41,60	37,89	19,26	10,70	1,90	2,80	1,33	6,93	83,16	5,46	67,57	9,75
	2022	31,20	37,56	18,96	10,53	1,88	2,83	1,35	6,47	84,08	5,43	67,94	9,68
Кількість емігрантів, млн осіб	2010	5,43	3,9	3,3	0,78	0,3	0,518	0,154	1,1	3,7	0,261	2	0,511
	2015	5,74	4,3	3,4	0,82	0,3	0,566	0,189	1,2	3,6	0,347	2,1	0,714
	2020	6,14	4,8	4	1,524	0,38	0,658	0,2066	1,7	3,9	0,42	2,3	0,714
	2022	9,5	4,8	4,1	1,5	0,38	0,712	0,21	1,8	4,1	0,43	2,3	0,72
Частка емігрантів у загальній кількості населення, %	2010	11,9	10,3	16,3	7,4	14,3	16,7	11,6	14,9	4,5	4,8	3,1	5,1
	2015	13,4	11,3	17,2	7,8	15,2	19,5	14,4	16,7	4,4	6,4	3,2	7,3
	2020	14,8	12,7	20,8	14,2	20,0	23,5	15,5	24,5	4,7	7,7	3,4	7,3
	2022	30,4	12,8	21,6	14,3	20,2	25,1	15,6	27,8	4,9	7,9	3,4	7,4
Грошові перекази отримані, млрд дол. США	2010	6,5	7,7	0,6	1,2	1,3	1,7	0,4	1,3	12,8	1,6	19,898	1,85
	2015	8,474	6,835	5,391	2,675	1,336	1,373	0,457	1,495	15,566	2,138	24,067	3,954
	2020	15,213	6,727	7,626	4,186	1,088	0,791	0,507	2,06	19,32	2,464	28,752	3,951
	2022	17,093	6,399	8,66	4,153	1,333	0,736	0,47	2,033	19,288	2,147	33,928	3,589
Заробітна плата, дол. США	2010	289,3	1151,0	579,7	1343,7	951,2	1131,3	1155,7	466,9	3561,4	1170,9	3655,5	1094,8
	2015	173,4	987,5	563,3	1130,2	1086,0	1232,8	1235,0	523,5	3468,6	1124,5	3323,5	952,5
	2020	430,5	1409,6	879,8	1714,2	1662,0	1977,5	1955,6	923,3	4280,6	1551,5	3802,8	1158,9
	2022	193,9	1442,4	1597,0	1834,3	1773,9	2142,7	2054,5	1063,9	4039,6	1533,5	3706,2	1179,3
Темп зростання грошових переказів, %	2015 до 2010	129,7	88,6	898,5	217,7	106,3	82,1	128,0	112,2	121,7	134,4	121,0	213,7
	2020 до 2015	179,5	98,4	141,5	156,5	81,4	57,6	110,9	137,8	124,1	115,2	119,5	99,9
	2022 до 2020	112,4	95,1	113,6	99,2	122,5	93,0	92,7	98,7	99,8	87,1	118,0	90,8

ПРОДОВЖЕННЯ ДОДАТКУ Б

Продовження таблиці Б.3

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>	<i>13</i>	<i>14</i>
	2022 до 2010	261,6	83,0	1443,3	337,9	106,0	44,0	131,7	152,5	150,8	134,9	170,5	194,0
Темп росту заробітної плати, %	2015 до 2010	59,9	85,8	97,2	84,1	114,2	109,0	106,9	112,1	97,4	96,0	90,9	87,0
	2020 до 2015	248,3	142,7	156,2	151,7	153,0	160,4	158,3	176,4	123,4	138,0	114,4	121,7
	2022 до 2020	45,0	102,3	181,5	107,0	106,7	108,4	105,1	115,2	94,4	98,8	97,5	101,8
	2022 до 2010	67,0	125,3	275,5	136,5	186,5	189,4	177,8	227,9	113,4	131,0	101,4	107,7

Джерело: розраховано та систематизовано на підставі даних [29; 30; 31; 52-54]

ПРОДОВЖЕННЯ ДОДАТКУ А Б

ДОДАТОК В

Таблиця В.1 – Вихідні дані для здійснення кореляційно-регресійного аналізу впливу факторів на рівень ВВП

	ВВП, млрд дол.	Середня заробітна плата, дол. США	Перекази до країни, млрд дол. США	Рівень безробіття, %	Очікувана тривалість життя населення, років	Індекс Джині
2000	32,3	42,5	0,6	12,4	67,7	32,2
2001	39,3	58	0,8	11,7	67,8	29,8
2002	44	70,6	1,1	10,3	68,3	29
2003	50,1	86,7	1,5	9,7	68,2	28,7
2004	64,9	111	1,9	9,2	68,2	28,9
2005	86,1	157,3	2,2	7,8	68,0	29
2006	107,8	206,5	3,1	7,4	68,1	29,8
2007	142,7	267,9	5,1	6,9	68,2	27
2008	180	343,4	6,2	6,9	68,3	26,6
2009	117,2	239,5	5,4	9,6	69,2	25,3
2010	136,4	289,3	6,5	8,8	70,3	24,8
2011	163,2	340,7	7,8	8,6	70,8	24,6
2012	175,8	375,3	8,4	8,1	70,9	24,7
2013	183,3	393,8	9,7	7,7	71,2	24,6
2014	131,8	213,8	7,4	9,7	71,2	24,0
2015	90,6	173,4	8,5	9,5	71,2	25,5
2016	93,4	221,5	9,5	9,7	71,5	25,0
2017	112,2	275,3	12,1	9,9	71,8	26,0
2018	130,8	332,3	14,7	9,1	71,6	26,1
2019	153,9	430,5	15,8	8,6	71,8	26,6
2020	142,3	437,6	15,2	9,9	71,4	25,6
2021	200,1	506,4	18,1	10,3	71,2	24,9
2022	154,2	193,9	17,1	21,1	70,5	24,9

Джерело: складено на основі даних [55; 38]